

Novinarstvo kao opasno zanimanje: ubojstvo novinara na primjerima Anne Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića

Drempetić, Bruno

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:912737>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 200_NOV_2021

Novinarstvo kao opasno zanimanje: ubojstva novinara na primjerima Anne Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića

Bruno Drempeć, 0336028313

Koprivnica, rujan 2021. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Bruno Drempetić	JMBAG	3342/336
DATUM	5. 7. 2021.	KOLEGIJ	Povijest novinarstva
NASLOV RADA	Novinarstvo kao opasno zanimanje: ubojstva novinara na primjerima Anne Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Journalism as a dangerous occupation: Assassinations of journalists Anna Politkovskaya, Jamal Khashoggi and Ivo Pukanić		
MENTOR	Magdalena Najbar-Agičić	ZVANJE	izvanredni profesor
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić, predsjednica 2. doc. dr. sc. Željko Krušelj, član 3. izv. prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić, mentorica 4. izv. prof. dr. sc. Petar Kurečić, zamjenski član 5. _____		

Zadatak završnog rada

BROJ	200_NOV_2021
OPIS	<p>Mediji, pa i njihovi djelatnici – novinari, važan su element političkog sustava u svijetu s obzirom na kontrolnu funkciju koju imaju u odnosu na institucije vlasti. Ubojstva novinara česta su pojava u suvremenom svijetu. U nekim je zemljama riskantno baviti se novinarstvom. Broj ubijenih novinara govori o slobodi medija u pojedinoj državi. U ovom radu preispituje se uloga novinara u društvu na primjerima troje novinara koji su izgubili svoje živote zbog novinarskog zanimanja: Ane Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića. Pristupnik, pritom, mora odgovoriti na sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kako povijesno nasljeđe i politička situacija u pojedinim zemljama utječe na ugrozu života novinara? - Kakva je situacija vezana uz medijske slobode i uređenje vlasti u državama u kojoj su djelovali ubijeni novinari? - Što znamo o okolnostima analiziranih atentata? - Koji su to faktori utjecali na sudbinu pojedinih novinara? - Koje su to teme novinari obrađivali prije svoga ubojstva te koliku one važnost imaju za njihovu likvidaciju? - Iz svih spoznaja izvući adekvatne zaključke.

ZADATAK URUČEN

5.7.2021

PODPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER

UNIVERSITY
NORTH

Sveučilište Sjever

Odjel Komunikologija, medij i novinarstvo

Završni rad br. 200_NOV_2021

Novinarstvo kao opasno zanimanje: ubojstva novinara na primjerima Anne Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića

Student

Bruno Drempetic, 0336028313

Mentor

dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić, izv. prof.

Koprivnica, rujan 2021. godine

Predgovor

Pojedinci obavljaju određene poslove iz više razloga, no dva se ipak izdvajaju – profesionalno samoostvarenje uz adekvatnu materijalnu dobit te strast prema onome čime se bave. Prvi razlog rada je u potpunosti jasan – bez adekvatnih financijskih sredstava nemoguće je opstati u suvremenom svijetu i živjeti sukladno modernim poimanjima osobnih potreba, koje su veće nego ikada u povijesti. Spadam, međutim, u one koji su drugom razlogu praktički podredili cijelo svoje djetinjstvo, adolescenciju i mladenačku dob.

Svako zanimanje ima svoje prednosti i mane. Evidentna prednost su, dakako, status poznate i priznate javne osobe i a njom povezana relativna materijalna sigurnost, dok pod mane možemo svrstati razne opasnosti koje su u opisu posla. Primjeri za takva zanimanja su, primjerice, vojnik ili ratni izvjestitelj. Tu postoji velika vjerojatnost da ćete tijekom svog profesionalnog djelovanja biti primorani ugroziti vlastiti život. Ipak, opasnosti nisu rezervirane samo za vojnike i ratne izvjestitelje. U pogibeljnoj se situaciji možete pronaći ako radite neki drugi javni ili čak uredski posao. Do nje može dovesti bolesna ambicija nekoga kome se zamjerite, a taj netko ne izabire sredstva kojima bi ostvario svoje ambicije.

Rad u medijima, najučinkovitiji je čin osvješćivanja ljudi o njima jer je potencijalna publika ogromna, a medijska su prostranstva široka. Shodno tome i novinarstvo, koje nije striktno ratno izvjestiteljstvo, možemo okarakterizirati kao profesiju u kojoj ste podložni pogibelji. Zato i primjeri koje sam odabrao mnogima mogu biti inspirativni i počni.

Sažetak

Ovaj završni rad bavi se ubojstvima novinara. Cilj mu je proanalizirati okolnosti koje su uzrok smrti novinara te posljedice koje je njihova likvidacija izazvala. U prvom dijelu dotaknut ću se povijesti ubojstva novinara, a zatim će slijediti analiza atentata na neke od njih. To ću pokušati učiniti kroz prikaz stradanja jedne novinarke, Ane Politkovskaje, i dva novinara, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića. Prvo ću opisati države u kojoj su djelovali, da bismo dobili uvid u razinu slobode medija u njima. Zatim ću se dotaknuti opusa ubijenih novinara i tema koje su obrađivali, kako bi uspješno mogli zaključiti jesu li zbog njih i ubijeni. Opisat će pojedinosti njihova atentata i analizirati procese istrage i suđenja. Slučaj svakog novinara obradit ću pojedinačno. Na kraju rada slijedi komparativna analiza tih slučajeva, u kojoj su ustanovljene njihove sličnosti i razlike.

Ključne riječi *Atentat, novinarstvo, Ana Politkovskaja, Jamal Khashoggi, Ivo Pukanić*

Summary

Topic of this paper are murders of journalists. Its aim is to analyze the circumstances that caused the death of the journalists and the consequences that their liquidation caused. In the first part, I will talk about the history of the murders of journalists, followed by an analysis of the assassination of some of them. I will try to do that by showing the suffering of, Ana Politkovskaya, and two Jamal Khashoggi and Ivo Pukanic. I will first describe the countries in which they operated, to get an insight into the level of media freedom in them. Then i will talk about portfolio of the murdered journalists and the topics they covered, so that they can successfully conclude whether they were killed because of them. Paper will describe the details of their assassinations and analyze the investigation and trial processes. I will process the case of each journalist individually. At the end of the paper, a comparative analysis of these cases follows, in which their similarities and differences are established.

Keywords: *assassination, journalism, Anna Politkovskaya, Jamal Khashoggi, Ivo Pukanic*

Popis korištenih kratica

IFJ	<i>International Federation of Journalists</i>
SSSR	Sovjetski Savez Socijalističkih Republika
FSB	Federalna sigurnosna služba (ruska obavještajna organizacija)
SAD	Sjedinjene Američke Države
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> (američka obavještajna organizacija)
PR	<i>Public relations</i> (odnosi s javnosti)
HRT	Hrvatska radiotelevizija
USKOK	Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Nasilje nad novinarima	3
3.	Slučaj Anne Politkovskaje	7
3.1.	Rusija.....	7
3.2.	Anna Politkovskaja	9
3.3.	Atentat	11
3.4.	Istraga, suđenje i zaključci	12
4.	Slučaj Jamala Khashoggija	15
4.1.	Turska i Saudijska Arabija	15
4.2.	Jamal Khashoggi	17
4.3.	Atentat	18
4.4.	Istraga, suđenje i zaključci	21
5.	Slučaj Ive Pukanića.....	25
5.1.	Hrvatska	25
5.2.	Ivo Pukanić.....	26
5.3.	Atentat	28
5.4.	Istraga, suđenje i zaključci	30
6.	Komparativna analiza slučajeva	35
7.	Zaključak.....	37
8.	Literatura.....	40
9.	Prilozi	46

1. Uvod

Za osnivača i urednika novina *New York Tribune*, Horacea Greepleya, veže se citat: „Novinarstvo će te ubiti, ali će te održati na životu dok se njime baviš.“¹ Iako zasigurno zanimljiv citat, on i dalje ne otkriva sve potencijalne opasnosti koje struka novinara donosi. Tu opasnost na svojoj su koži osjetili pojedinci poput Daphne Caruane Galizije, Milivoja Magdića, Jána Kuciaka i Adama Husseina, koji su kao novinari bili ubijeni.

Na početku rada ukratko ćemo se dodirnuti povijesti ubojstava novinara i problematike koja stoji iza njih. Također će u njemu biti predloženi nekoliko statistika koje se odnose na broj ubijenih novinara u svijetu, kako bi se mogla dobiti predodžba o rasprostranjenosti takvih činova.

Zatim ću u radu predstaviti konkretne slučajeve Ane Politkovskaje, Jamala Khashoggija i Ive Pukanića. Za svaki spomenuti slučaj analizirat će se medijske slobode i uređenje vlasti u državi u kojoj su djelovali. Ujedno će se kroz te slučajeve nastojati odgovoriti na pitanje o temama koje su novinari obrađivali prije svoga ubojstva te koliku one važnost imaju za njihovu smrt. Osim same novinarske djelatnosti, koja je bila razlog kriminalnih i krajnje nemoralnih radnji usmjerenih protiv njih, opisat ću i same atentate: način na koji su ubijeni, tko su ubojice i kakav je bio tijek istrage ubojstava.

Dakako, istrage su jedan od najvažnijih aspekata koje ovaj završni rad proučava. Kako ona evoluirala, tako su se proširivala i evoluirala saznanja javnosti o kobnim događajima. Upravo na saznanjima javnosti temelji se veliki dio ovog rada, jer su njihove kolege kasnije razjasnile brojna pitanja o zakulisnim igrama koje su se krile iza tih ubojstava novinara, što vlasti u tim državama nisu činile.

Također, rad će pokušati odgovoriti na pitanje eventualnog samostalnog djelovanja otkrivenih ubojica. Točnije, jesu li se oni samoinicijativno odlučili na atentate, ili su to činili po nečijem naputku. Zbog toga ću pokušati opisati njihove sudske procese te naglasiti pojedine specifičnosti koje su tu uočene. Nakon obrade tih triju slučajeva uslijedit će komparativna analiza kako bi se utvrdile njihove sličnosti i razlike.

Osnovna hipoteza rada je da su novinari ubijani zbog tema kojima su se bavili.

Hipoteza 2 vezana je uz povezanost nalogodavaca atentata s političkim liderima države u kojoj se ubojstvo odvijalo. Pretpostavlja se da su naručitelji ubojstva bili bliski s protagonistima na vlasti ili su i sami njezin dio.

¹ McNally, Frank. „An Irishman's diary“, *The Irish Times*, 4. veljače 2011., preuzeto s <https://www.irishtimes.com/opinion/an-irishman-s-diary-1.563314>

Hipoteza 3 proizlazi iz druge hipoteze. Pretpostavka je da je sudski proces bio netransparentan kako bi se lakše zataškali određeni detalji koji bi inkriminirali vlast.

Najveći udio literature za ovaj rad su novinarski tekstovi. U slučajevima Ane Politkovskaje i Jamala Khashoggija oni su preuzeti sa stranih portala engleskog govornog područja – *New York Timesa*, *The Guardian*a, *BBC-a*, *The Washington Posta* i *New Yorkera*. U slučaju Ive Pukanića riječ je o hrvatskim portalima *Jutarnjeg listg*, *Tportala*, *Slobodne Dalmacije*, *Večernjeg lista*, *NI te*, dakako, njegovog matičnog *Nacionala*.

Osim novinarskih tekstova literaturu čine dva publicistička djela koje se bave odgovarajućom tematikom. To su djelo *Putinska Rusija* Ane Politkovskaje i knjiga poduljeg naslova – *Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba*, Pukanićevog kolege iz *Nacionala* i današnjeg glavnog urednika tog tjednika Berislava Jelinića. U traženju odgovora na postavljena pitanja u izradi ovog rada osim već navedene literature korišteni su i znanstveni članci, nekoliko audio te video izvora s ranije spomenutih medija.

2. Nasilje nad novinarima

Medijska je povijest prožeta cenzurom i svakovrsnim neformalnim zabranama. Ona se pojavljuje u raznim oblicima, od crkvene do režimske. Crkva je kroz povijest bila prepoznatljiva po svojoj provedbi cenzure koja je uključivala spaljivanje i zabranjivanje „bogohulne“ literature. Osim crkve, niti svjetovnoj vlasti pribjegavanje takvom potezu nije bilo strano. Brojni režimi su se u različitim državama njome koristili kako bi ušutkali kritičare. U totalitarnim sustavima 20. stoljeća, poput Staljinovog komunističkog u SSSR-u i Hitlerovog nacističkog u Njemačkoj, slobode medija jednostavno nije bilo. U tim režimima mediji se nisu samo cenzurirali, već su ponajprije služili kao propagandna mašina.

I kroz hrvatsku povijest možemo uočiti cenzuru orkestriranu od strane svjetovnih vlasti. Još sredinom 19. stoljeća ona se pojavljuje u doba Bachova apsolutizma, kada su zabranjivanja glasila iz vremena hrvatskog narodnog preporoda. Tijekom 20. stoljeća susrećemo starojugoslavenski šestosiječanjski diktatorski režim, fašistički režim koji je vodio ustašku Nezavisnu Državu Hrvatsku te komunistički u socijalističkoj Jugoslaviji. U svakome su, formalne ili neformalne, postojale brojne medijske restrikcije. Cenzura, medijska ili umjetnička, danas u demokratskoj Hrvatskoj zakonom ne postoji, ali to ne znači da nije prisutna u nekim drugim oblicima, primjerice autocenzuri ili neobjavljivanju medijskih tekstova koje vlasnik medija, uključujući i državu u javnim medijima, ne dozvoljava zbog vlastitih interesa. Lako je, stoga, zaključiti da je progon i ušutkavanje neistomišljenika ustaljen proces u ljudskoj povijesti. Tome uglavnom pribjegavaju osobe na poziciji moći, ali nije iznenađujuće kada takve radnje poduzimaju grupe ili pojedinci kojima se netko jednostavno zamjerio jer im je ugrozio nezakonite poslove.

Nemoguće je s potpunom sigurnošću odrediti tko je bio prvi novinar koji je svoju djelatnost platio glavom. No, prvi takav dokumentirani slučaj je onaj Elijah Parisha Lovejoya iz 1837. godine.² Radi se o prezbiterijanskom svećeniku koji je ujedno radio kao urednik novina *St. Louis Observer* u američkoj saveznoj državi Missouri. Kao novinar, Lovejoy je u svojim tekstovima najviše zagovarao okončanje ropstva u Sjedinjenim Američkim Državama. Međutim, njegov aktivizam nije se pretežito dopao robovlasnicima Missourija koji su se u nekoliko navrata odlučili uništiti njegove tiskarske preše.³ Svakodnevna opasnost s kojom se susretao, ponukala je Lovejoya na selidbu u drugu saveznu državu – Illinois. No, sigurnost ni tu nije pronašao. Već spomenute

² Morrison, Pat. „The history of journalists murdered in U.S.“, *Chicago Tribune*, 29. lipanj 2018., preuzeto s <https://www.chicagotribune.com/opinion/commentary/ct-perspec-newsroom-journalists-murder-fake-news-trump-charlie-hebdo-0702-story.html>

³ Ibid.

1837. skupina njegovih neistomišljenika zapalila mu je zgradu, a njega u pucnjavi usmrtila.⁴ Njegovo ubojstvo spomenuo je i kasniji američki predsjednik Abraham Lincoln te, tada već bivši američki predsjednik, John Quincy Adams koji je Lovejoya opisao kao „prvog mučenika za slobodu tiska i slobodu roblja“.⁵

Potpuno je jasno zbog čega je Elijah Parish Lovejoy ubijen. Njegov aktivizam za bolje društvo nije odgovarao određenom soju ljudi, u ovom slučaju robovlasnicima. Dijeljenje takve uzvišene misli, moralne i ponajprije humane, nije bilo moguće tolerirati ljudima koje bi krajnji cilj oštetio najviše na financijskom planu. Zato je morao biti smaknut. Sebičnost i ambicija prevladale su nad idejom o boljem društvu.

Ukoliko Lovejoyevo mučeništvo, riječima Adamsa, možemo okarakterizirati kao borbu za bolje sutra, kako onda opisati slučaj Rasima Aliyeva? Ovoga azerbejdžanskog sportskog novinara 2015. godine pretukla je nekolicina muškaraca zbog kritike upućene nogometašu Javidu Huseynovu zbog nedoličnog ponašanja putem *Facebooka*.⁶ Aliyev se nakon napada javio iz bolnice, a ozljede se nisu činile opasnim po život. Ipak, on je nekoliko sati nakon preminuo. Cijela priča o smrti zatim zadobiva zanimljive detalje. Rasim Aliyev, osim što se bavio sportskim novinarstvom, bio je i aktivist za ljudska prava. Jednom je prilikom dobio brojne prijetnje nakon objavljivanja fotografija o policijskoj brutalnosti te je bio član *Instituta za slobodu i sigurnost novinara*, a kasnije i predsjednik nakon što je njegovog prethodnika, Emina Huseynova, iz zemlje praktički prognao istovremeno zabranjujući rad toj organizaciji Ilham Aliyev, predsjednik Azerbajdžana.⁷

Te su pojedinosti nagnale brojne novinarove kolege da optuže državu za orkestriranje atentata. Naposljetku, na zatvorsku kaznu osuđen je nogometaš Javid Huseynov zajedno s osobama koje su pretukle sportskog novinara, dok su optužbe protiv države ostale samo nagađanja. Bile one nagađanja ili ne, interesantno je spomenuti kako je po izlasku iz zatvora Huseynov nastavio

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Bolton, Doug. „Journalist Rasim Aliyev killed in Azerbaijan after criticising a football player on Facebook“, *Independent*, 10. kolovoz 2015. preuzeto s <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/journalist-rasim-aliyev-killed-azerbaijan-after-criticising-football-player-facebook-10449217.html>

⁷ Herbert, Ian. „Murky circumstances of sportswriter Rasim Aliyev's murder yet again shame Azerbaijan“, *Independent*, 17. kolovoz 2015. preuzeto s <https://www.independent.co.uk/sport/football/news/murky-circumstances-sportswriter-rasim-aliyev-s-murder-yet-again-shame-azerbaijan-10458456.html>

nastupati za azerbajdžansku nogometnu reprezentaciju. To, dakle, dovoljno govori o percepciji takvog čina u očima azerbajdžanskih struktura vlasti.

Slučajevi Lovejoya i Aliyeva nisu samo iznimka, nego su, metaforički rečeno, poput soli u moru. Nasilje nad novinarima u raznim oblicima te ubojstva česta su pojava diljem svijeta. Na stranici *UNESCO-a* pronalazimo podatak o 1435 novinara ubijenih u razdoblju od 1993. do kraja 2020. godine.⁸ Dakako, dobar dio ubijenih novinara te liste bavio se ratnim izvjetiteljstvom, ali ipak treba uzeti u obzir da svi ubijeni nisu samo kolateralne žrtve. Ukoliko brojka o prosječno čak 62 ubijena novinara godišnje dovoljno ne zapanjuje, još mračniju statistiku, krajnje poražavajuću, iznosi *Međunarodna federacija novinara* o usmrćena 2658 novinara od 1990. godine.⁹ Kada bismo usporedili ta dva izvora, točnije kada bismo od brojke IFJ-a oduzeli ono UNESCO-ovu, dobili bi broj od 1200 novinara ubijenih od 1990. do 1993. godine. Međutim, tako nešto gotovo da nije moguće. Vjerojatnije je kako obje brojke nisu u potpunosti precizne, no mogu poslužiti kao nit vodilja u interpretaciji tih događaja.

Tablica 1. prikazuje nam države u kojima je ubijen najveći broj novinara od 1990. godine prema podacima IFJ-a. Uočavamo da je Irak negativni predvodnik popisa. Činjenica je to koja ne iznenađuje. Ratovi i sukobi na iračkom tlu odnijeli su sa sobom mnogo žrtava, među kojima i novinare koji su o njima izvještavali. Idućom pojavu možemo pripisati Alžiru i Siriji, čiji je teritorij također bio poprištem raznih sukoba. Na ovoj ne suviše prestižnoj ljestvici, drugo mjesto zauzima Meksiko. Iako Meksikom nisu harali ratovi, tu državu mori drugačija vrsta „društvenog karcinoma“ – narkokarteli. IFJ tu srednjoameričku državu zbog svojevrsne tradicije likvidiranja novinara opisuje kao „najopasnije mjesto za novinare na planeti“.¹⁰ Rusija je jedina država s europskog kontinenta koju nalazimo na toj listi. Problematiku te ogromne države, nekadašnje velesile koja želi opet potvrditi taj međunarodni status, dotaknut ćemo u nastavku rada.

Osim nemogućnosti egzaktnog određivanja ukupnog broja ubijenih novinara u posljednjih trideset godina, podaci o broju takvih slučajeva nisu usuglašeni niti za 2020. godinu. UNESCO navodi brojku od 62 ubojstva, a IFJ 42. *The New York Times*, pak, navodi da je tijekom 2020. ubijeno najmanje 30 novinara te je od toga čak 21 ubojstvo povezano s njihovim novinarskim djelovanjem.¹¹

⁸ Pristup [UNESCO observatory of killed journalists | UNESCO](#)

⁹ „10 December: the IFJ launches a White Paper on global journalism“, *IFJ*, 10. prosinac 2020., preuzeto s [10 December: the IFJ launches a White Paper on Global Journalism - IFJ](#)

¹⁰ Ibid.

¹¹ Lopez. Oscar. „Number of Journalist Killed for Their Reporting Doubled in 2020“, *The New York Times*, 22 prosinac 2020., preuzeto s [Murders of Journalists Doubled in 2020 - The New York Times \(nytimes.com\)](#)

Država	Broj ubijenih novinara
Irak	340
Meksiko	178
Filipini	160
Pakistan	138
India	116
Rusija	110
Alžir	106
Sirija	96

Tablica 1. Države s najvećim brojem ubijenih novinara¹²

¹² Izvor: „10 December: the IFJ launches a White Paper on global journalism“, *IFJ*, 10. prosinac 2020., preuzeto s [10 December: the IFJ launches a White Paper on Global Journalism - IFJ](#)

3. Slučaj Anne Politkovskaje

3.1. Rusija

Rusija je površinom najveća država na svijetu. Prostire se na 17 milijuna kilometara kvadratnih na dva kontinenta - Europi i Aziji. Prema popisu stanovništva iz 2010. godine njezino stanovništvo iznosi nešto više od 142 milijuna ljudi. Što se političkog uređenja tiče, Rusija je federacija s predsjedničkim oblikom upravljanja, a trenutni obnašatelj funkcije predsjednika je Vladimir Vladimirovič Putin.

Njezina je povijest duga te dakako bogata važnim događajima. Međutim, zbog svrhe ovoga rada ukratko ćemo spomenuti samo događaje iz 20. stoljeća. Godine 1917., tijekom Prvog svjetskog rata, u Rusiji se odvija Februarska revolucija. Tada je s vlasti svrgnut car Nikola II. te je upravljanje državom preuzela Privremena vlada. Ipak, ona je upravljala Rusijom svega nekoliko mjeseci jer se u studenome iste godine odigrala Oktobarska revolucija. Nju predvode boljševici na čelu s Vladimirom Iljičem Lenjinom i s vlasti zbacuju privremenu vladu na čelu s Aleksandrom Kerenskim. Boljševici nakon revolucionarnih podviga nisu uspjeli osvojiti većinu na izborima za ustavotvornu skupštinu. Ona je odbijala zahtjeve boljševika te je uslijedilo njezino raspuštanje i, naposljetku, građanski rat. On završava 1922. godine trijumfom boljševika, koji time stječu svojevrstu legitimaciju vlasti. Uslijedila je promjena imena u Savez Socijalističkih Sovjetskih Republika i uvođenje totalitarnog režima.

Bio je to prvi takav totalitarni režim u povijesti, a sa sobom je donio ono što je kasnije karakteriziralo većinu njih i još uvijek karakterizira – demokratskih slobodi niti medijske neovisnosti više nije bilo. Mediji su bili usko povezani s državnim aparatom te mu služili kao propagandno i agitatorsko oruđe. Sovjetski Savez se raspao 26. prosinca 1991. godine, a s njim je nestao i komunizam u Ruskoj Federaciji kao najvećoj državi bivšeg SSSR-a.

Ipak, demokratske i liberalne vrijednosti nisu temeljito implementirane. Proces privatizacije formirao je novi sloj unutar ruske društvene strukture kojeg su činile osobe koje su se njime okoristile, danas poznate kao ruski oligarsi. Politička se demokracija također nije u potpunosti razvila. Možemo konstatirati kako ona godinama stagnira, a u ovome je trenutku čak i na nižoj razini u odnosu na početno postkomunističko razdoblje.

Primjer toga je novi zakon koji predsjedniku Putinu omogućuje da se ponovno kandidira za novi mandat na mjestu predsjednika koji je potpisao - on osobno.¹³ Također, tu je i primjer slučaj Alekseja Navaljnog, vodećeg ruskog oporbenog političara, Putinovog osobnog i političkog protivnika. Na Navaljnog je izveden atentat bojnim otrovom *novičok* koji je uspio preživjeti te za kojeg krivi ruske tajne službe. Svakako treba spomenuti kako se Navaljni trenutno nalazi u zatvoru zbog kršenja uvjetne kazne koju je dobio za navodnu financijsku pronevjeru 2014. godine.

Njegov je slučaj blizak nekim ranijim događajima iz Putinove ere. Prije Navaljnog sličan tretman proživljavali su oporbenjak Boris Nemcov i oligarh, isto tako Putinov kritičar, Boris Berezovski. Njihove su priče završile tragično jer obojica su ubijeni u vremenskom rasponu manjem od mjesec dana 2015. godine. Nemcov je ubijen u Moskvi, a Berezovski u Londonu, gdje je živio u egzilu. Situaciju Berezovskog možemo usporediti s onom Mihaila Hodorkovskog. Taj, također, ruski oligarh zapao je u nemilost Vladimira Putina jer je kreirao političku bazu koja bi bila potencijalna oporba ruskom predsjedniku te je 2005. godine osuđen na osam godina zatvora zbog navodne utaje poreza.¹⁴ Ponovno je osuđen 2010. godine pod sumnjama za krađu i pranje novca, ovoga puta na 14 godina u kažnjeničkoj koloniji, a kritičari su cijeli taj proces okarakterizirali kao politički motiviranim.¹⁵ Hodorkovskog je naposljetku sam Putin pomilovao 2013. Trenutačno živi u Londonu te je i dalje kritičar Vladimira Putina.

Već smo mogli vidjeti kako Rusija na globalnoj sceni po broju ubijenih novinara zauzima visoku poziciju. Kritičari Kremlja ističu da nasilje nad novinarima nije rezultat pojedinačnih ekscesa, već je produkt državne politike koja svim silama nastoji preuzeti kontrolu nad medijima. I uistinu, nad većim brojem medija je preuzela kontrolu, a one koje ne kontrolira nastoji destabilizirati taktikom šikaniranja i zastrašivanja. Novinare kritičare uglavnom čeka istovjetna sudbina onoj Putinovih političkih protivnika. Takve događaje nije prouzročio samo Vladimir Putin, već su se duboko ukorijenili u rusko društvo razvijajući se od vremena SSSR-a i naoko demokratske vlasti prvog predsjednika Rusije i Putinova tutora – Borisa Jeljcina. Za vrijeme Jeljcinova predsjedništva dogodila su se ubojstva novinara od kojih ćemo izdvojiti ona Dimitrija Holodova, Vladislava Listjeva i Larise Judine. Zanimljivo je spomenuti kako je osumnjičenik za naredžbu ubojstva Vladislava Listjeva bio upravo Boris Berezovski, inače vlasnik televizije ORT

¹³ „Putin potpisao zakon po kojem može biti predsjednik do 2036., a dobiva i znatno veće ovlasti“, *Jutarnji list*, 5.4.2021. preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/putin-potpisao-zakon-po-kojemu-moze-biti-predsjednik-do-2036-a-dobiva-i-znatno-vece-ovlasti-15063331>

¹⁴ Parfitt, Tom. „Mikhail Khodorkovsky sentenced to 14 years in prison“, *The Guardian*, 30.12.2010., preuzeto s <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/30/mikhail-khodorkovsky-jail-term>

¹⁵ Ibid.

u kojoj je radio ubijeni novinar.¹⁶ Putinov režim samo je nasljednik politike ušutkavanja. Novinari koji su ubijeni tijekom njegove vlasti su mnogobrojni, a izdvojiti ćemo Dimitrija Popkova, Evgenija Gerasimenka te novinarku čiji ćemo slučaj proučiti u ovom radu, Annu Politkovskaju. Osim cenzure koju nameće država, produkt takvih događaja je i autocenzura novinara. Prisutan je i nedostatak kritičnog promišljanja, a oni koji se to usude raditi postaju neprijatelji državnog vrha i njima bliskih ljudi.

Na internetu postoji stranica nazvana *Protect Media*¹⁷. Ona se izričito bavi prenošenjem vijesti i bilježenjem događaja o uhićenim ili napadnutim medijskim djelatnicima te kontroverzama povezanim u odnosu prema medijima. Ta je stranica simbolična zato što svakodnevno izvještava o takvim scenama, a upravo kvantiteta tih tekstova otkriva kako je medijska sloboda u Rusiji u najbolju ruku minimalna.

3.2. Anna Politkovskaja

Anna Politkovskaja rođena je 30. kolovoza 1958. godine u New Yorku, gdje joj je otac obnašao diplomatsku dužnost u središnjici Ujedinjenih naroda. Diplomirala je novinarstvo na Moskovskom državnom sveučilištu 1980. godine i započela svoju karijeru u listu *Izvestia*, a najveći je obol ostavila radeći za *Novaju Gazetu* u kojoj je vlasnički udio imao i posljednji predsjednik SSSR-a Mihail Gorbačov.¹⁸

Nagrađena je brojnim nagradama zbog svojeg novinarskog djelovanja od kojih ćemo izdvojiti nagradu „Zlatno pero“ dobiveno od Ruskog saveza novinara i nagradu Amnesty Internationala za novinarstvo koje se bavi ljudskim pravima.

Portfolio Politkovskaje sastoji se mahom od potresnih priča koje su otkrivale tužnu realnost postsovjetske Rusije. Izvještavala je o oba čečenska rata, a pogotovo zbog pisanja o drugome stvorila si je u Putinu moćnog neprijatelja. Njeno mišljenje o ruskom predsjedniku najbolje opisuju ove riječi: „Često se pitam: je li Putin ljudsko biće ili kameni kip? Ne nalazim razloga odgovoru da je ljudsko biće.“¹⁹

¹⁶ Ružić, Nataša. 2007 : „Politička ubojstva novinara u Rusiji“, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, Vol. 1. No. 1 str. 86. preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/41349>

¹⁷ Pristup <https://protectmedia.org/>

¹⁸ Ružić, Nataša. 2007. : „Politička ubojstva novinara u Rusiji“, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, Vol. 1. No. 1 str. 88.

¹⁹ Politkovskaja Ana. 2008. „Putinska Rusija“, *SysPrint*, Zagreb str. 28.

Pisala je i o ratnim zločinima koji su se dogodili u Čečeniji, o neorganiziranosti ruske vojske i ponašanju časnika prema podređenima. Kritizirala je korumpiranost ruskog društva, nepostojanje neovisnog sudstva te raširenost kriminala sponzoriranog od države. Prenosila je i priče „malih“, običnih ljudi koje je njihova država bezobzirno zanemarila, a čiji su protagonisti često bili bivši ili tadašnji vojni službenici.

Sudjelovala je kao pregovaračica u ozloglašenoj talačkoj krizi u moskovskom kazalištu *Dubrovka*, a trebala je sudjelovati i u pregovorima tijekom talačke krize u školi u Beslanu. Oba incidenta bila su povezana s čečenskim ekstremistima koji su zahtijevali obustavu rata u njihovoj domovini. Ne samo da rat nije prestao, nego su talačke krize završene kobno s brojnim ubijenim taocima. Nevjerojatan je bio rasplet događaja u kazalištu *Dubrovka* 2002. godine jer je katastrofalnu reakciju ruskih vlasti životom platilo oko 200 taoca ugušenih plinom koji su u prostorijsu pustile ruske specijalne postrojbe.²⁰

Politkovskaja je, dakako, pisala o tim događajima kritizirajući Putina i njegovu politiku, koja nije uspjela spriječiti stradavanje njihovih sugrađana, politiku koja se ignorantno ponijela prema ugroženim životima i koja je bila prožeta animozitetom prema Čečenima.

Politkovskaja je dala i futurističku prognozu po kojoj će Rusija za 100 godina biti manja negoli u njezino vrijeme, a kineski yuan preuzet će primat među valutama ispred dolara.²¹ Sumnjala je u rađanje istinske demokracije u svojoj domovini, a prema svemu sudeći, nije pogriješila.

Politkovskajin je rad naposljetku izazvao bijes Kremlja. Prema njezinim tvrdnjama, bila je žrtva pokušaja trovanja na putu za Beslan. U avionu je putovala s dvojicom agenata FSB-a, a kada je popila čaj izgubila je svijest te se probudila u rostovskoj bolnici. Također, tvrdi kako su svi toksikološki nalazi uklonjeni po napatku „nekoga odozgo“.²²

Taj pokušaj atentata nije nimalo obeshrabrio Politkovskaju u njezinom djelovanju. Nastavila je s kritikom ruskog društva i Rusije, posebice s kritikom Putina. Na svoje je kritike dobila i odgovore, e – mailove ispunjene prijetnjama smrću. Na nagovore obitelji i prijatelja da se odrekne pisanja takvih redaka odgovarala je jednostavno: „Kako bi mogla živjeti sa sobom ukoliko neću pisati istinu.“²³

²⁰ Ibid. str. 217

²¹ Politkovskaja, Ana. 5., „Into the Future“, *Index on Censorship*, Vol. 34, No. 4, str. 120, preuzeto s <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/03064220500416855>

²² Politkovskaja, Ana. „Poisoned by Putin“, *The Guardian*, 9. rujna 2004., preuzeto s <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/09/russia.media>

²³ Specter, Michael. „Kremlin, Inc.“, *The New Yorker*, 22. siječanj 2007., preuzeto s <https://www.newyorker.com/magazine/2007/01/29/kremlin-inc>

3.3. Atentat

Vladimir Putin je 7. listopada 2006. godine proslavio svoj 54. rođendan. Istoga dana u dizalu svoje zgrade brutalno je ubijena Anna Politkovskaja, njegova okorjela kritičarka. Dan ubojstva možemo smatrati i indikativnim, ali trenutno ga spominjemo tek kao puku slučajnost.

Toga dana novinarka se zaputila u supermarket u kojemu se trebala susresti sa svojom 26-godišnjom trudnom kćeri. Međutim, njena kći je bila spriječena, a prema snimkama nadzornih kamera Politkovskaja kupnju nije obavljala u potpunosti sama. Na sigurnoj distanci od nje primijećen je uhoda – mršavi visoki muškarac sa šiltericom.²⁴

Nakon obavljene kupnje, Politkovskaja se zaputila kući. Parkirala je auto u blizini svoje zgrade. Odnijela je dvije vrećice s namirnicama na sedmi kat na kojem joj se nalazio stan te ih je ostavila pored vrata i krenula po ostatak. Kada su se vrata dizala otvorila, ispred njih ju je dočekao njen ubojica. Ispalio je četiri hica iz pištolja *Makarov* kalibra 9 milimetra – dva u vitalne organe srce i pluća, jedan u rame te posljednji, kontrolni hitac u glavu.²⁵

Reakcije na ubojstvo nagrađivane novinarku brzo su pristigle. Taj je čin osuđivala cjelokupna javnost, kako u Rusiji tako i u svijetu, aludirajući da je likvidirana zbog svog novinarskog rada. Nedvosmislenu izjavu o njezinom ubojstvu dao je Vitalij Jaroševski, zamjenik glavnog urednika *Novaje Gazete*: „Mi smo sigurni da je ovo grozan ishod njezine novinarske aktivnosti. Ništa drugo ne možemo pretpostaviti.“²⁶ Slično razmišljanje imao je i voditelj istrage Petros Garibyan: „Vjerujem da osobi koja je naručila ubojstvo nije jedini cilj bila osveta Anni Politkovskajoj za kritičke objave. Nego je tražio demonstracijski i rezonantan čin koji bi zastrašio sve vas novinare, kao i društvo i vlast.“²⁷

Sve su to indicije koje sugeriraju da je Anna Politkovskaja uistinu ubijena zbog svoje novinarske aktivnosti. Tko je naručio ubojstvo i tko ga je izvršio nastojala je odgonetnuti istraga, ali i potvrditi ili demantirati primarne teze.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Chivers, C.J. „Journalist Critical of Chechen War Is Shot Dead“, *The New York Times*, 8. listopada 2006., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2006/10/08/world/europe/08russia.html>

²⁷ Kordunsky, Anna „Russian Reporter's Murder Was Meant as a Message, Investigator Says“, *The New York Times*, 9. studeni 2012., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2012/11/10/world/europe/russian-investigator-speaks-about-anna-politkovskaya-killing.html>

3.4. Istraga, suđenje i zaključci

Istraga ubojstva Anne Politkovskaje tekla je sporo. U prvih nekoliko mjeseci nije bilo nikakvih uhićenja niti novih podataka vezanih s potencijalnim napretkom. U travnju 2007. godine, pola godine nakon ubojstva, nevladina organizacija *Reporteri bez granica* zatražila je osnivanje međunarodne komisije koja bi nadgledala istragu.²⁸ Međutim, u kolovozu 2007. ruske su vlasti objavile kako je deset osumnjičenih za sudjelovanje u atentatu uhićeno, ali nisu objavljena njihova imena.

U lipnju sljedeće godine podignuta je i optužnica protiv četiri osobe. Okrivljena su braća Džabrail i Ibrahim Mahmudov zbog pomaganja u atentatu, kao i bivši policajac Sergej Hadžikurbanov, dok je potpukovnik FSB-a Pavel Ryaguzov optužen zbog dostavljanja informacija atentatorima. Među optuženicima se nije nalazila i osoba koja je ispalila hitce u Annu Politkovskaju. To je bio treći brat Mahmudov, Rustam. On je, naime, uspio izbjeći uhićenje, ali je za njim bila izdana tjeeralica.

Sudski postupak je bio podosta traljav. Obilježio ga je misteriozni nestanak dokaza poput: SIM kartica mobilnih telefona, raznih CD-a, ali i fotografije Rustama Mahmudova.²⁹ Ujedno je netragom nestao iz službenih evidencija i serijski broj pištolja marke *Makarov* kojim je počinjeno ubojstvo.³⁰ Tužitelji su se žalili na proceduralne pogreške suca, a branitelji na fabriciranje dokaza. Posljedični ishod takvog postupka je bila i presuda – braća Džabrail i Ibrahim Mahmudov te Sergej Hadžikurbanov proglašeni su nevinima. Tužiteljstvo je momentalno najavilo žalbu na takvu presudu kako bi dobilo još vremena za prikupljanje inkriminirajućih dokaza.

Presudan događaj u osuđivanju ubojica Anne Politkovskaje dogodio se u svibnju 2011. godine. Tada je u Čečeniji uhićen osumnjičeni Rustam Mahmudov.³¹ Ubrzo su istražitelji uspjeli povezati članove skupine koja je usmrtila novinarku. U kolovozu iste godine uhićena je još jedna službena osoba, bivši policijski potpukovnik Dimitrij Pavljučenkov. Nakon njegovog uhićenja istražitelji su kazali kako je Pavljučenkov za sudjelovanje u ubojstvu plaćen od osobe čiji im je identitet još

²⁸ „Russia arrests 10 suspects in murder of reporter“, *The New York Times*, 27. kolovoz 2007., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2007/08/27/world/europe/27iht-moscow.1.7268656.html>

²⁹ „Anna Politkovskaya trial: Four accused found not guilty“, *The Guardian*, 19. veljače 2009., preuzeto s <https://www.theguardian.com/media/2009/feb/19/anna-politkovskaya-verdict>

³⁰ Specter, Michael. „Kremlin, Inc.?“, *The New Yorker*, 22. siječanj 2007.

³¹ „Russia: Suspected Killer of Journalist Politkovskaya Arrested“, *Voice of America*, 30. svibanj 2011., preuzeto s <https://www.voanews.com/europe/russia-suspected-killer-journalist-politkovskaya-arrested>

uvijek nepoznat.³² Međutim, iako nije ustanovljeno tko je naručitelj, ustanovljeno je da je takozvani *mastermind* te glavni logistički organizator ubojstva bio ujak braće Mahmudov – Lom-Ali Gaitukajev. Gaitukajev je navodno ubojstvo organizirao iz svoje zatvorske ćelije, gdje je boravio zbog ranijeg pokušaja ubojstva ukrajinskog poduzetnika Gennadyja Gorbana.³³

Nakon brojnih uhićenja, na red je ponovno došlo podizanje optužnice i suđenje. Prvi je svoju kaznu saznao bivši policajac Pavljučenkov. On je 2012. godine u odvojenom suđenju osuđen na 12 godina zatvora jer je ilegalno organizirao prisrotu Politkovskaje. Dvije godine kasnije završio je sudski postupak preostaloj petorici suučesnika – doživotnim kaznama zatvora sankcionirani su Lom-Ali Gaitukajev te ubojica Rustam Mahmudov, Ibrahim Mahmudov i Džabrail Mahmudov u zatvoru moraju biti 12, odnosno 14 godina, dok je bivši FSB-ov agent Hadžikurbanov osuđen na 20 godina koje mora provesti u kažnjeničkoj koloniji. Prema istražiteljima, presudni dokaz su bila vlakna pronađena u autu kojim se služio Rustam Mahmudov, a ona su se podudara s onima na oružju ubojstva te su stručnjaci uspjeli rekonstruirati tijek atentata.³⁴ Priopćenje o donesenoj presudi objavljeno na internet stranici *Istražnog odbora Ruske Federacije* sadrži rečenicu: „Trenutno se poduzimaju sve moguće mjere kako bi se identificirala osoba koja je naručila Politkovskajino ubojstvo.“³⁵ Ipak, sedam godina je prošlo od tog priopćenja i te presude, a novi detalji povezani s istragom nisu objavljeni.

To nas dovodi to rasprave o potencijalnim naručiteljima. Mnogi su bliski ljudi Anni Politkovskajoj, poput njezine djece i urednika *Novaje Gazete*, implicirali da se nalogodavac ubojstva nalazi unutar ruskih političkih krugova. Kada proučimo tijek istrage, suđenja, ali i Politkovskajin novinarski rad, doista i je logički tako razmišljati. Između ostalog, među osuđenima se nalaze i dva bivša visokopozicionirana dužnosnika ruske policije. U to društvo možemo uvrstiti i Pavela Ryaguzova koji je bivši FSB-ovac ranije osuđen zbog nekih drugih grijeha, ali ga se povezuje i s ubojstvom Anne Politkovskaje. Prve optužbe o naručiteljima od sudionika atentata kao dio svoje nagodbe iznio je osuđeni Dimitrij Pavljučenkov. Za to je okrivio vođu čečenskih pobunjenika Ahmeda Zakajeva i poduzetnika Borisa Berezevskog.³⁶ Njih dvojica

³² Freeman, Michael. „Suspected mastermind of Anna Politkovskaya murder arrested“, *The Journal*, 24. kolovoz 2011., preuzeto s <https://www.thejournal.ie/suspected-mastermind-of-anna-politkovskaya-murder-arrested-208686-Aug2011/>

³³ „Sentence passed upon five accomplices in Politkovskaya murder“, *The investigative committee of the Russian Federation*, 9. lipanj 2014., preuzeto s <https://en.sledcom.ru/news/item/517812/?print=1>

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ „Policajac umiješan u ubistvo Politkovskaje“, *Al Jazeera*, 16. srpanj 2012., preuzeto s <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2012/7/16/policajac-umijesan-u-ubistvo-politkovskaje>

imaju zajedničku poveznicu – obojica su neistomišljenici Kremlja. Zbog toga, ali i zbog sumnje u iskrenost bivšeg policajca, takva optužba djeluje kao igrokaz kojim se nastoji manipulirati javnost kako bi se skrenula pozornost s istinskog naručitelja ubojstva. Naposljetku, mnoge indicije kao potencijalnog nalogodavca ubojstva navode Ramzana Kadirova, promoskovski orijentiranog čečenskog vođu.

Kadirov je također bio predmetom Politkovskajinih kritika, a ona sama je tvrdila da je postala njegovom metom: „Podsjetile su me da se Kadirov javno zakleo da će me ubiti. Čak je rekao tijekom sastanka svoje vlade da je Politkovskaji presuđeno.“³⁷ Politkovskaja je namjeravala objaviti i priču o torturi koju sprovodi Kadirov u Čečeniji, no tu priču nije uspjela poslati.³⁸

Ujedno i izjava bivšeg kolege Politkovskaje, Pavela Kanjigina, suptilno sumnjiči čečenskog vođu: „Svi tragovi vode natrag u Čečeniju, do najviše razine tamošnje elite, ali ruske vlasti odugovlače istragu.“³⁹ Kanjigin također aludira, ovog puta ne toliko suptilno, na umiješanost ruske vlasti u opstrukciji istrage. To je lako interpretirati jer Kadirov, iako je čečenskih lider, zasigurno nije apsolutno neovisan u donošenju svojih odluka. Njegov je glavni politički pokrovitelj Vladimir Putin te Kadirov možda pretpostavlja kako odluku o ubojstvu jedne od najglasnijih kritičarki Kremlja i njegovog čečenskog režima nije mogao donijeti sasvim sam, jer ipak je trebao dobiti suglasnost predsjednika države u čijem je sastavu Čečenija. Je li to uistinu tako ne možemo znati, ali sigurno je kako Putinu atentat na Annu Politkovskaju nije predstavljao problem. Naime, čak je njezino izvještavanje okarakterizirao kao „ekstremno nevažno za politički život u Rusiji“.⁴⁰ To nije prvi put da je kritičar ili neistomišljenik aktualnog ruskog predsjednika likvidiran u ne posve razjašnjenim okolnostima.

³⁷ Hearst, David. „Anna Politkovskaya: Crusading Russian journalist famed for her exposes of corruption and Chechen war“, *The Guardian*, 9. listopada 2006., preuzeto s <https://www.theguardian.com/news/2006/oct/09/guardianobituaries.russia>

³⁸ Ibid.

³⁹ „Questions remain a decade after Russian journalist Politkovskaya's murder“, *France 24*, 7. listopada 2016., preuzeto s <https://www.france24.com/en/20161007-questions-remain-decade-after-politkovskaya-murder-russia-chechnya>

⁴⁰ „Prison for Five in Murder of Journalist“, *The New York Times*, 9. lipanj 2014., preuzeto s <https://www.france24.com/en/20161007-questions-remain-decade-after-politkovskaya-murder-russia-chechnya>

4. Slučaj Jamala Khashoggija

4.1. Saudijska Arabija i Turska

Kada smo spomenuli postojanost demokratskih sloboda u Rusiji, konstatirali smo kako one nisu prisutne na zavidnom stupnju. Slično možemo reći i kada se radi o Saudijskoj Arabiji i Turskoj. Svakako moramo napomenuti kako Saudijska Arabija niti nema demokratsko uređenje, a indeks demokratskih sloboda je posljednjih godina vjerojatno još i niži u Turskoj negoli Rusiji. Opisat ćemo situaciju u te dvije države iz razloga što je slučaj Jamala Khashoggija usko povezan s njima. On je, naime, po nacionalnosti Saudijac, a atentat na njega izvršen je u konzulatu Saudijske Arabije u Turskoj.

Saudijska Arabija je teritorijalno najveća država Arapskog poluotoka. Prema procjeni iz 2018. godine broji 33 413 660 stanovnika.⁴¹ Razvoj svoga gospodarstva Saudijski u velikoj mjeri mogu zahvaliti nafti, a državom upravlja kraljevska obitelj na čelu s kraljem Salmanom bin Abdulazizom, iako je trenutno *de facto* prvi čovjek Saudijske Arabije njegov sin – Mohammed bin Salman. Saudijska Arabija je nasljedna monarhija te se njezino državno uređenje temelji na šerijatskom zakonu i *Kuranu*. Stoga možemo reći kako se radi o duboko konzervativnoj državi koja još uvijek ženama nije ustupila pravo glasa, a u njoj su smještene i dva najsvetija grada islamskih vjernika – Meka i Medina. Dakako, velika većina saudijskog stanovništva je islamske vjeroispovijesti od kojih prevladavaju suniti.

Popularna kazna koju Saudijski još uvijek primjenjuju za pojedine kriminalne prekršaje je smrtna presuda, a ona se izvršava dekapitacijom osuđenika. Prošle godine u Saudijskoj Arabiji je na taj način pogubljeno 27 osoba. Godine 2019. takvih je slučajeva bilo čak 184.⁴² Osim kontroverzi izazvanih brojnim izvršenim smrtnim kaznama, koje su se u nekim slučajevima izgovarale zbog prijestupa poput trgovinom drogama ili takozvanih vjerskih zločina, brojne druge kontroverze o tamošnjem zapostavljanju ljudskih prava izazvale su kritike, primarno od strane zapadnih zemalja. Primjer takve situacije je prošlogodišnja Rezolucija Europskog parlamenta o stanju etiopskih migranata u Saudijskoj Arabiji, koja navodi da je njih oko 30 tisuća nepotrebno zadržano u toj zemlji. Vodeće državne instance također ne trpe nikakve kritike svojih građana, a bilo kakvo javno izrečeno mišljenje koje nije u skladu s onime režima ili vjerskih vođa uglavnom završava kaznom zatvora i bičevanja. Dakako da u takvim okolnostima novinarstvo ne može

⁴¹ Saudijska Arabija, preuzeto s <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=54712>

⁴² „Death penalty in 2020: Facts and figures“, Amnesty International, 21. travanj 2021 preuzeto s <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/04/death-penalty-in-2020-facts-and-figures/>

prosperirati, a dovoljno o situaciji medija u toj državi govori njezina pozicija na ljestvici indeksa slobode medija u svijetu koji svake godine objavljuje organizacija *Reporteri bez granica*. Na toj listi Saudijska Arabija nalazi se na 170. mjestu od ukupno 180 država.⁴³

Turska je smještena najvećim dijelom na poluotoku Maloj Aziji te ima oko 75 milijuna stanovnika.⁴⁴ Iako područje Male Azije ima dugotrajnu povijest i bogatu kulturu, za modernu Tursku je važno kazati kako je nasljednica Osmanskoga Carstva i da su najveći broj stanovnika, kao i u slučaju Saudijske Arabije, muslimani sunitске vjeroispovijesti. Važan je to podatak zbog nastojanja režima turskog predsjednika Redžipa Erdogana, čiju vlast možemo okarakterizirati autoritativnom, da se udalji od sekularne zamisli države prvoga turskog predsjednika Mustafe Kemala Atatürka. Tijekom Erdoganova mandata dogodio se i neuspješni državni udar 2016. godine s ciljem odmicanja od naglašenog islamizma, a prije njegovog dolaska na mjesto predsjednika Turska je imala parlamentarni sustav vlasti. Međutim, 2017. godine održan je referendum na kojem je izglasana promjena sustava vlasti na predsjednički, a funkcija predsjednika vlade je ukinuta. Ujedno su na istom referendumu donijete odluke kako predsjednik može ostati član stranke i po stupanju na tu funkciju te se njegov mandat produžio na pet godina. Takvim potezom drastično su povećane Erdoganove ovlasti, a ne bi to bilo zabrinjavajuće da uskoro na snagu nije stupio i zakon koji je omogućio njegov novi reizbor sličan onome koji je donio Putin.

Za Erdoganovu vlast karakterističan je i progon neistomišljenika. Neuspješan državni udar uistinu je bila sjajna prilika za proglašenje izvanrednog stanja u Turskoj. To stanje predsjednik je iskoristio za obračun sa svojim kritičarima i onima koji bi to tek mogli postati. Do ljeta 2018. godine produkt takve odluke bio je zapanjujući: uhićeno je najmanje 70 tisuća ljudi, više od 120 tisuća osoba dobilo je otkaz u javnoj službi te je protiv njih još oko 150 tisuća pokrenuta istraga.⁴⁵ Među tim osobama nalazi se i veliki broj novinara, naravno onih koji su na bilo koji način iskazali nesklonost prema vlasti.

Događaj koji najbolje opisuje razinu slobode, točnije, neslobode medija u Turskoj odvio se 2016. godine. Te godine ovlasti Erdogana na papiru nisu bile toliko velike, ali to ga nije sprječavalo da riješi razmirice na rezolutan i ne baš demokratski način. Naime, tada skupina policajaca, nakon što je suzavcem rastjerala skupinu prosvjednika, sa sudskim nalogom ulazi u prostorije *Zamana*,

⁴³ Indeks details: Data of press freedom ranking 2021, preuzeto s https://rsf.org/en/ranking_table

⁴⁴ Turska, preuzeto s <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62811>

⁴⁵ Koylu, Hillal. „Dvije godine izvanrednog stanja u Turskoj“, *Deutsche Welle*, 19.7.2018., preuzeto s <https://www.dw.com/hr/dvije-godine-izvanrednog-stanja-u-turskoj/a-44720497>

turskog dnevnog lista, smjenjuje urednika i briše svu arhivu posljednjih 27 godina.⁴⁶ Pomislili bi kako je vlast na takav potez primorala nekakvo nezamislivo kršenje moralnih vrijednosti ili barem huškanje čitatelja na neki krajnje podmukao i zloban čin. No, jedini je grijeh bio u tome što je list kritizirao Erdogana, a nakon što je zauzeo njegovu redakciju, turski je predsjednik dozvolio vladi da imenuje osobu na mjesto urednika koja će taj posao obavljati „ispravno“, odnosno koja će motivirati novinare da pišu hvalospjeve u njegovu čast.⁴⁷

Shodno tome, možemo konstatirati kako je sloboda medija u Turskoj obična floskula, prazna riječ. Kada se neki novinari usude kritizirati režim, bivaju uhićeni te se protiv njih pokreću sudski postupci.

4.2. Jamal Khashoggi

Jamal Khashoggi saudijski je novinar rođen u Medini 13. listopada 1958. godine. Diplomirao je na državnom sveučilištu Indiana u Sjedinjenim Američkim Državama, a po završetku studija vratio se u Saudijsku Arabiju gdje se zaposlio u listu *Saudi Gazette*, koji je na engleskom jeziku. Kasnije je još obnašao funkciju glavnog urednika lista *Arab News*, koji također objavljuje na engleskom, kao i u listu *Al Watan* u dva navrata. Godine 2017. postao je kolumnist *The Washington Posta*.

Na početku svoje novinarske karijere bio je strani dopisnik te je izvještavao o događajima iz svijeta. Naposljetku, posao ga je odveo u Afganistan gdje je obrađivao temu sovjetske invazije na tu srednjoazijsku državu. Prema navodima iz *The Washington Posta*, tamo se uputio zbog poziva mladog mudžahedinskog borca, kojega je kasnije i portretirao, a njegovo je ime bilo Osama bin Laden.⁴⁸ Khashoggi je prvotno imao određene simpatije prema bin Ladenu i mudžahedinskim borcima koji su stali na stranu Afganistanaca: „Kada su se arapski (posebice saudijski) volonteri prvi puta otišli boriti u Afganistan sredinom 80-ih, ta kampanja je bila politički i religijski ispravna. Afganistanski muslimani suočili su se sa stranim agresorom koji im je pokušao nametnuti komunizam.“⁴⁹ Međutim, nakon događaja koji su zapanjili i svijet zavili u crno, Khashoggi je promijenio mišljenje: „Oteti avioni Osame bin Ladena nisu napali samo Twin Towerse World

⁴⁶ „Kraj novinarstva u Turskoj“, *Libela*, 19. ožujak 2016., preuzeto s <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/7241-kraj-novinarstva-u-turskoj/>

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Kalvapalle, Rahul. „Missing Saudi journalist Jamal Khashoggi's ties to Osama bin Laden explained“, *Global News*, 13. listopad 2018., preuzeto s <https://globalnews.ca/news/4545784/jamal-khashoggi-osama-bin-laden/>

⁴⁹ Ibid.

Trade Centra i Pentagon. Oni su ujedno napali i islam kao vjeru. Oni su napali vrijednosti tolerancije i koegzistencije koje islam propovijeda.“⁵⁰

Izvještavanje o događajima u Afganistanu i kontakti s Osamom bin Ladenom na svojevrsan su način pomogli u napretku karijere Jamala Khashoggija, a kasnije ga je taj poslovni put odveo i na poziciju medijskog savjetnika saudijskog princa Turkija bin Faisala. Dokaz je to dobre umreženosti te određene bliskosti koju je novinar imao sa saudijskom kraljevskom obitelji. Na tom radnom mjestu zadržao se do 2007. godine kada se vraća na poziciju glavnog urednika u listu *Al Watan*. Ovoga puta tu je funkciju obnašao više negoli 2003. godine kada je dobio otkaz nakon samo dva mjeseca. Ipak, ponovno je dobio otkaz 2010. godine zbog „širenja granica debate u saudijskom društvu“.⁵¹ Svakako se radi o zanimljivom obrazloženju otkaza. Nakon tog otkaza Khashoggi je bio politički komentator u raznim medijima, a 2017. godine odlazi u dobrovoljni egzil u Sjedinjene Američke Države zbog straha od uhićenja.⁵²

Kao što smo ranije spomenuli, te 2017. godine Khashoggi postaje kolumnist *The Washington Posta*. Njegovi tekstovi na tom renomiranom listu bavili su se situacijom u Saudijskoj Arabiji. Putem njih pokušavao je osvijestiti čitatelje o situaciji u njegovoj domovini, a posebice je kritičan bio prema saudijskom prestolonasljedniku Mohammedu bin Salmanu. Njega je kritizirao zbog centralizacije vlasti, korupcije u državi, a zanimljivo je da ga je usporedio i s Vladimirom Putinom zbog načina na koji se odnosi prema kritičarima.⁵³ Nije bio blagonaklon niti prema saudijskoj aktivnosti u ratu koji se odvija u Jemenu, a niti prema neispunjenju prinčevih obećanja o provedbi socijalnih i ekonomskih reformi potrebnih zbog unapređenja Saudijske Arabije. Ujedno je kritizirao i enormnu rastrošnost Mohammeda bin Salmana.

4.3. Atentat

Početak jeseni 2018. godine Jamal Khashoggi je boravio u Istanbulu zajedno sa svojom zaručnicom Hatice Cengiz. Saudijski je novinar imao petero djece iz prvoga braka, a za stupanje u brak s Turkinjom trebali su mu dokumenti koji svjedoče o rastavi prethodnog. Kako se Khashoggi nije htio vratiti u Saudijsku Arabiju, te papire je odlučio podići u saudijskom

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ „Jamal Khashoggi: A Profile“, *Voice of America*, 11. listopada 2018., preuzeto s <https://www.voanews.com/middle-east/jamal-khashoggi-profile>

⁵² Ibid.

⁵³ Khashoggi, Jamal. „Saudi Arabia's crown prince is acting like Putin“, *The Washington Post*, 11. studeni 2017., <https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2017/11/05/saudi-arabias-crown-prince-is-acting-like-putin/>

veleposlanstvu u Istanbulu. Zaručnici su prvi puta posjetili konzulat 28. rujna. Cengiz je tada Khashoggija bila primorana pričekati vani jer joj nije bilo dopušteno ući. Iako je kod nje bio prisutan određeni strah, Cengiz je laknulo kada je Khashoggi izašao iz konzulata: „Rekao je kako nema ničeg oko čega bi se trebali zabrinuti, jako mu je nedostajala njegova domovina i disanje tog poznatog zraka ga je udobrovoljilo.“⁵⁴ Međutim, Khashoggi nije uspio odmah podići potrebni dokument te mu je bilo rečeno kako će ga kroz par dana obavijestiti kad može po njega doći.

Prvi posjet veleposlanstvu vjerojatno je umirio Khashoggija. Nije mu se dogodilo nikakvo zlo i mislio je kako mu se ništa nažao niti neće dogoditi. To potkrjepljuju riječi koje je po izlasku rekao svojoj zaručnici. Stoga, pri svom drugom odlasku u saudijski konzulat, Khashoggi se osjećao lagodnije. Tijekom jutra 2. listopada, novinar je dobio poziv iz konzulata koji mu je kazivao da isti dan dođe po potrebne dokumente. Dok je sa svojom zaručnicom putovao prema konzulatu zasigurno nije slutio da mu je pripremljena zasjeda. U zgradi prema kojoj se uputio očekivala ga je grupa muškaraca, skupina kojoj je naloženo bilo ubojstvo novinara. Helena Kennedy, osoba kojoj je predložena snimka ubojstva, opisala je raspoloženje tih atentatora: „Možete čuti kako se smiju. To je hladnokrvni posao. Čekali su tamo znajući da će taj čovjek doći i biti ubijen i raskomadani.“⁵⁵

Khashoggi je ušao u zgradu konzulata u 13 sati i 15 minuta, a Cengiz je ponovno ostala vani. Ubrzo po ulasku Khashoggi je shvatio kako nešto nije u redu. Kennedy je opisala njegovo ponašanje: „Dogodio se trenutak tijekom kojeg se može čuti kako Khashoggi, dotada samopouzdana osoba počinje osjećati trunku straha – povećava se anksioznost, povećava se napetost – naposljetku osjeća kako će se dogoditi nešto fatalno.“⁵⁶ Nešto takvo uistinu se i dogodilo. Prvotno je Khashoggi pomislio kako će ga otetiti, ali ubrzo mu je na glavu stavljena plastična vrećica s ciljem da ga se uguši. Ni kada je izdahnuo ubojice ga nisu htjele ostaviti na miru, jer začuo se glas jednoga od njih koji je izgovorio: „Pustite ga da reže.“⁵⁷ Označilo je to početak komadanja tijela Jamala Khashoggija. Nakon što su ga raskomadali, odlučili su zamesti trag novinarovom izmrcvarenom truplu. Oko 15 sati, uočen je auto koji se dovezao do kuće saudijskog konzula, koja je dvije ulice dalje od konzulata, a snimljeno je troje ljudi kako ulaze u njega noseći kofere i plastične vrećice unutar kojih su bili, pretpostavlja se, raskomadani dijelovi tijela Jamala Khashoggija. Međutim, to je nemoguće dokazati zato što tijelo Jamala Khashoggija još uvijek nije pronađeno.

⁵⁴ Corbin, Jane. „The secret tapes of Jamal Khashoggi's murder“, *BBC*, 30. rujna 2019., preuzeto s [The secret tapes of Jamal Khashoggi's murder - BBC News](#)

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

U trenutku odvijanja atentata u zgradi konzulata, Hatice Cengiz je izvan nje očekivala povratak svojeg zaručnika. „Tijekom tog vremena, maštala sam o našoj budućnosti, o tome kako će izgledati naše vjenčanje“,⁵⁸ kazala je Cengiz. Čekala ga je sve to 15:30, kada primjećuje da se konzulat zatvorio. Tada se zatrčala prema konzulatu gdje je upitala zaštitara za Khashoggija, ali on joj je poručio da ne zna o čemu govori.⁵⁹ Zatim je nazvala broj koji joj je dao sam Khashoggi. Bio je to broj Yasina Aktaya, utjecajnog člana vladajuće stranke *Pravde i razvoja*. Cengiz mu je ispričala što se dogodilo te je Aktay, osoba bliska turskome predsjedniku, odmah obavijestio obavještajne službe i Erdoganov ured. Sutradan u medije su izašla kontradiktorna priopćenja dviju strana – Saudijski su tvrdili kako je novinar napustio konzulat, a Turci da se još nalazi unutar njega.

Iako nitko osim Saudijsaca nije znao točnu Khashoggijevu sudbinu, prevladavala je misao da je još uvijek živ, u najgorem slučaju uhićen. Njegov prijatelj Turan Kislakci rekao je: „Mislim da je 100 posto unutra.“⁶⁰ Iz *The Washington Posta* nisu bili sigurni što se s njim dogodilo, no nisu sumnjali na ubojstvo: „Ne znamo je li zadržan, je li ga ispituju ili kada će biti pušten.“⁶¹ Igra mačke i miša potrajala je nekoliko dana. Zatim, 12. listopada u medije je procurila informacija kako turske vlasti posjeduju audio i video snimku koja dokazuje Khashoggijevu nasilnu smrt.⁶²

Saudijska Arabija je naposljetku zbog pritiska svjetske javnosti bila primorana razjasniti njegov nestanaka. Saudijske vlasti 20. listopada, nakon dvotjednog demantiranja, konačno su priznale ubojstvo novinara, ali ujedno opovrgavaju umiješanost države navodeći kako je ubojstvo proizašlo nakon svađe Khashoggija i ljudi koji su ga dočekali u veleposlanstvu te da nisu upoznati sa sudbinom novinarovog tijela nakon što ga je preuzeo lokalni suradnik atentatora.⁶³ Uslijedila je osuda postupka Saudijske Arabije od strane medija i državnika diljem svijeta. Tadašnji predsjednik SAD-a, Donald Trump, osudio je postupak, ali i dodao da je Saudijska Arabija sjajan saveznik Sjedinjenim Državama.⁶⁴

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ „Jamal Khashoggi: Saudi journalist vanishes in Istanbul“, *BBC*, 4. listopad 2018., preuzeto s [Jamal Khashoggi: Saudi journalist vanishes in Istanbul - BBC News](#)

⁶¹ Ibid.

⁶² Harris, Shane; Hudson, John. i dr. „Turks tell U.S. officials they have audio and video recordings that support conclusion Khashoggi was killed“, *The Washington Post*, 12. listopad 2018., preuzeto s https://www.washingtonpost.com/world/national-security/turks-tell-us-officials-they-have-audio-and-video-recordings-that-support-conclusion-khashoggi-was-killed/2018/10/11/119a119e-cd88-11e8-920f-dd52e1ae4570_story.html

⁶³ „Jamal Khashoggi case: Saudi Arabia says journalist killed in fight“, *BBC*, 20. listopad 2018., preuzeto s <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45923217>

⁶⁴ Ibid.

4.4. Istraga, suđenje i zaključci

Turske su se obavještajne službe posvetile poslu raskrinkavanja ubojica Jamala Khashoggija, praktički čim se otkrilo za njegov nestanak. One su prve i ustvrdile kako je novinar ubijen. Izvor tim tvrdnjama bile su snimke koje su pale u ruke turskim službama. Cijeli čin rekonstruirale su vrlo brzo te okrivile Saudijce za ubojstvo, koje će oni priznati spomenutog 20. listopada.

Turski obavještajci snimili su poziv koji se odvio nakon novinarovog prvog posjeta ambasadi, a bio je iz upućen na adresu Sauda al-Qahtanija.⁶⁵ Al-Qahtani je tada bio jedan od savjetnika prestolonasljednika Mohammeda bin Salmana, a sam Khashoggi ga je optužio da se brine o prinčevim „crnim listama“ – popisu nepoželjnih osoba. Ujedno se al-Qahtanijevo ime dovodilo u vezu s nekim ranijim žrtvama saudijskog režima, poput ženskih aktivistica koje su se odvažile voziti.⁶⁶ Okončanjem tog poziva, započela je operacija atentata na Jamala Khashoggija.

Saudijski operativci su počeli pristizati u Istanbul. Dan prije ubojstva, u najveći turski grad je pristiglo dvoje saudijskih operativaca, dok je na sam dan atentata u istanbulsku zračnu luku sletio privatni avion s njih čak devetero.⁶⁷ Među pridošlicama su se nalazili i, rukovoditelj operacije na terenu, Mahir Abdulaziz Mutreb, te doktor Salah al-Tubaigy, osoba koja je raskomadala tijelo ubijenog. Ta grupa ljudi izvršila je ubojstvo, zamela trag tijelu, čija se sudbina nikada neće razjasniti ukoliko se kod saudijskih vlasti ne pobudi iznenadna empatija, pomno očistila mjesto zločina te pokušala inscenirati Khashoggijev izlazak iz veleposlanstva tako što je jedan od atentatora obukao njegovu odjeću zaputivši se prema Aja Sofiji, a sutradan su se istim privatnim avionom vratili u Rijad.⁶⁸

Kada su prvi navodi o Khashoggijevom nestanku izašli u medije, Saudijci su se, kao što smo utvrdili, branili blaženim neznanjem. Čak su bili i toliko drski te poslali ekipu vlastitih istražitelja da utvrdi što se dogodilo. Naposljetku, njihove su namjere osujećene te su, zbog mnogobrojnih pritisaka, priznali ubojstvo. Kako bi obranila svoj integritet u svijetu, Saudijska Arabija je odlučila kazneno progoniti atentatore, iako su oni, prema svemu sudeći, djelovali po naputcima Mohammeda bin Salmana, što je potvrdila i CIA.⁶⁹

Protiv jedanaestorice atentatora podignuta je optužnica u vlastitoj državi, a među njima se nije nalazio organizator ubojstva Saud al-Qahtani. Međutim, al-Qahtani više nije obnašao funkciju

⁶⁵ Corbin, Jane. „The secret tapes of Jamal Khashoggi's murder“, *BBC*, 30. rujan 2019.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

savjetnika princa, a smijenjen je bio i zamjenik šefa obavještajne službe Ahmad Asiri.⁷⁰ Sudski proces bio je zatvoren za javnost. Teško je, stoga, procijeniti vjerodostojnost tog procesa, ali sigurno nije bilo transparentan. Sudac Shaalan al-Shaalan je osudio petoricu učesnika atentata na smrtnu kaznu, trojica su osuđena na kombiniranu kaznu od 24 godine zatvora, dok su preostala trojica proglašena nevinima. Svojom je izjavom al-Shaalan pokušao odagnati sve sumnje oko sudjelovanje države u ubojstvu novinara: „Ubojstvo nije bilo s predumišljajem.“⁷¹

Teško je ne pomisliti kako je cijelo suđenje bila još jedna igra saudijskih vlasti. Ponovno su bili osuđeni „pijuni“ koji su odrađivali zapovijedi svojih pretpostavljenih. Na to indicira i oslobađanje Asirija, kao i neoptuživanje al-Qhatanija. Ipak, smrtne presude su naposljetku bile prekrojene. Svoju ulogu u tome je odigrao i Salah, sin Jamala Khashoggija. On je, naime, obznanio kako zajedno sa svojom braćom želi da „pomiluje one koje su ubili našega oca, tražeći nagradu od svemogućeg Boga.“⁷² To pomilovanje je omogućilo sudu svojevrsno opravdanje poradi promjene smrtne presude u kaznu od 20 godina zatvora.

To nije bio prvi put da je Khashoggijev sin Salah bio u središtu zbivanja. Nekoliko dana nakon ubojstva nacionalna televizija Saudijske Arabije emitirala je video u kojem prikazuje njegovo rukovanje s kraljem i prestolonasljednikom. Inače, Salah ima dvojno državljanstvo, a tada mu je navodno bilo zabranjeno napuštanje Saudijske Arabije.⁷³ Je li ta tvrdnja istinita ili ne, ne znamo. Međutim, posve je očit *PR* pokušaj prikazivanja bliskosti i suosjećanja koju pokušavaju izraziti kralj Salman bin Abdulaziz te njegov sin Mohammad bin Salman, prema sinu ubijenog novinara. Sve s ciljem da se demantiraju teze o sudjelovanju Mohammada bin Salmana u atentatu. Možda su i razni pritisci jednostavno primorali sina da oprosti ubojicama svoga oca, na što može ukazati i njegovo navodno prisilno zadržavanje u Saudijskoj Arabiji.

Hatice Cengiz, zaručnica Jamala Khashoggija, ukidanje smrtnih kazni opisala je riječima: „Presuda izrečena danas u Saudijskoj Arabiji ponovno kompletno ismijava pravdu.“⁷⁴ Takav stav suda označio je i prestanak daljnjeg istraživanja ubojstva saudijskih vlasti. No, suđenje protiv njegovih ubojica odvija se i u Turskoj. Tamošnji tužitelji podignuli su optužnicu protiv

⁷⁰ „Jamal Khashoggi: All you need to know about Saudi journalist's death“, *BBC*, 24. veljače 2021., preuzeto s [Jamal Khashoggi: All you need to know about Saudi journalist's death - BBC News](#)

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Hubbard, Ben. „Outrage Over a Handshake Between Khashoggi Son and the Crown Prince“, *The New York Times*, 24. listopada 2018., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2018/10/24/world/middleeast/khashoggi-son-crown-prince.html>

⁷⁴ „Jamal Khashoggi murder: Saudi court commutes death sentences“, *BBC*, 7. rujana 2020., preuzeto s [Jamal Khashoggi murder: Saudi court commutes death sentences - BBC News](#)

dvadesetorice osumnjičenih, a sudi im se u odsustvu. Pomalo je to licemjerman potez turskih vlasti ako uzmemo u obzir zavisnost turskog sudstva prema Erdoganu. Sud koji je svojim djelovanjem olakšavao protjerivanje neistomišljenika turskoga predsjednika, sada pokušava biti moralnom vertikalom te privesti pravdi ubojice čovjeka čije je djelovanje bilo suprotno onome režima države u kojoj je nekada živio. Dakako da se takva situacija treba promatrati primarno kroz prizmu političkih interesa.

Svoju je civilnu tužbu, naposljetku, pokrenula i Cengiz u Washingtonu. Ona je teretila Mohammeda bin Salmana kao naručitelja, ili preciznije, osobe koja je donijela odluku o ubojstvu novinara.

Kako je Saudijska Arabija osudila dio počinitelja atentata, a kako je dio ipak nedodirljiv, mogli bismo kazati da je priča o progonu počinitelja završena. Od samog trenutka atentata, vodila su se i razna politička nadmudrivanja. Protagonisti tih nadmudrivanja su bili, naravno, Turska i Saudijska Arabija, ali i Sjedinjene Američke Države. Svaka od tih država je gledala svoje interese i svaka je htjela ispasti snalažljiva te mudrija od druge. Unatoč uključenju Sjedinjenih Država u te „spletke“, glavne su se razmirice vodile između Turske i Saudijske Arabije. Ususret samome ubojstvu relacije na adresi Ankara-Rijad baš i nisu blistale. Mohammed bin Salman često je optuživao Erdogana da namjerava uspostaviti islamski kalifat, a Tursku i Iran, zajedno s islamističkim pokretima poput Muslimanskog bratstva, čiji je predsjednik u Egiptu neslavno završio, opisivao je kao „suvremeni trokut zla.“⁷⁵ Sam postupak ubojstva Khashoggija također može spasti pod narušavanje turskog suvereniteta.

Dok Saudijsku Arabiju i Tursku povezuju otrovne diplomatske strelice i odnos koji možemo okarakterizirati gotovo kao neprijateljski, Sjedinjene Države imaju određene veze s obje države. Turska je članica NATO saveza, stoga je, ma kolikogod njihovom odnosu manjkalo idile, smatramo saveznicom SAD-a, a s Saudijskom Arabijom je vežu snažne gospodarske veze. Vjerojatno zbog tih veza Donald Trump, tadašnji američki predsjednik, nije želio usmjeriti svoj gnjev prema Mohammedu bin Slamanu. On nikada nije javno priznao da je ubojstvo Khashoggija čin za koji je odgovoran saudijski prestolonasljednik, unatoč tome što mu je CIA predočila i više negoli inkriminirajuće dokaze.⁷⁶ U toj situaciji, između ljudskih sloboda i ekonomski povoljnog odnosa, Trump se odlučio za potonje. „Zemlja slobodnih i dom hrabrih“ odlučila je okrenuti leđa

⁷⁵ Ozkececi – Tanner, Binnur. „The Khashoggi murder and Turkish-Saudi relations“, *MinnPost*, 26. listopad 2018., preuzeto s <https://www.minnpost.com/community-voices/2018/10/the-khashoggi-murder-and-turkish-saudi-relations/>

⁷⁶ Blake, Aaron. „The ugly story of Trump and Jamal Khashoggi confirmed“, *The Washington Post*, 27. veljače 2021., preuzeto s [The ugly story of Trump and Jamal Khashoggi is confirmed - The Washington Post](https://www.washingtonpost.com/news/energy-environment/wp/2021/02/27/the-ugly-story-of-trump-and-jamal-khashoggi-is-confirmed/)

svome stanovniku (Khashoggi je živio u Washingtonu). Interesi su prevladali. Zapravo, prevladali su osobni interesi Donalda Trumpa kojima se narugao demokratskim i pravnim načelima svoje države.

Dolaskom Joea Bidena na funkciju predsjednika SAD-a, konačno je potvrđeno da je Mohammed bin Salman odgovoran za ubojstvo Khashoggija. No, to je manje-više bilo to. Doduše, uvedene su sankcije, poput neizdavanja viza atentatorima i osobama za koje se smatra da su dio organizacije zadužene za provođenje aktivnosti protiv prinčevih neistomišljenika.⁷⁷

Kada se otkrije krivac za neki zločin, podrazumijeva se njegovo uhićenje. Međutim, kriminalni progon Mohammed bin Salmana nije toliko jednostavan. Marko Milanović u svome radu otkriva kako je, pravno gledajući, nevažno je li Mohammed bin Salman odgovoran za ubojstvo Khashoggija, jer prema sedmom članku Komisije za međunarodno pravo koji govori o odgovornosti država, za takav čin odgovornost ne snosi osoba, već država, u ovom slučaju Saudijska Arabija.⁷⁸

Stoga je jedini razlog zbog kojega do današnjeg dana saudijski prestolonasljednik negira ubojstvo pokušaj očuvanja reputacije u očima međunarodne zajednice, ali i svoga naroda. Gruba je istina da Mohammad bin Salman nikada neće odgovarati za državno ubojstvo koje je zapovjedio, kao niti za ostale nečasne radnje koje je proveo protiv svojih neistomišljenika. Istina je da je njegova reputacija u svijetu već dobrano narušena, ali surova realnost nam govori da ga vrlo vjerojatno to neće pretjerano oneraspoložiti. Ponašanje Sjedinjenih Država prema cijelom slučaju zgodno je opisao autor *The Washington Posta* Fred Ryan: „Čini se da bi pod Bidenovom administracijom despota koji nude momentalnu stratešku vrijednost Sjedinjenim Državama mogli dobiti propusnicu za jedno besplatno ubojstvo.“⁷⁹

⁷⁷ Breuninger, Kevin. „White house rebuffs pressure to punish Saudi crown prince over Khashoggi murder“, *NBC*, 1. ožujak 2021., preuzeto s <https://www.cnbc.com/2021/03/01/white-house-rebuffs-pressure-to-punish-saudi-crown-prince-over-khashoggi-murder.html>

⁷⁸ Milanovic M. 2020. „The murder of Jamal Khashoggi: Immunities, Inviolability and the Human Right to Life“, *Human Rights Law Review*, Vol 20, No 1, str. 1–49, pristupljeno putem <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3360647>

⁷⁹ Ryan, Fred. „Say it ain't so, Joe.“, *The Washington Post*, 1. ožujak 2021., preuzeto s [Opinion | Fred Ryan: Say it ain't so, Joe - The Washington Post](https://www.washingtonpost.com/opinion/say-it-ain-t-so-joe-2021-03-01/)

5. Slučaj Ive Pukanića

5.1. Hrvatska

Kad bismo Hrvatsku usporedili s ostalim državama spomenutim u ovom radu, lako bismo zaključili kako je ona demokratski razvijenija od njih. Iako su korumpiranost i nepotizam raširena pojava unutar hrvatskoga društva, u njenom političkom životu ne dominira jedna osoba koja je oko sebe strukturirala grupicu podobnih s ciljem apsolutne moći. Hrvatska ima poveznicu s Rusijom – obje su zemlje devedesetih godina prošloga stoljeća postale samostalne izašavši iz komunističkih država. Dok je Rusija prestala vezivati brojne druge države uz sebe u Sovjetskom Savezu, Hrvatska je prestala biti dijelom Jugoslavije. Valjalo bi spomenuti da je komunistički sustav u bivšoj Jugoslaviji ipak bio nešto liberalniji negoli u SSSR-u.

Na ranije spomenutoj ljestvici indeksa slobode medija, Hrvatska zauzima 56. mjesto.⁸⁰ To je svakako puno bolja pozicija od one ostalih država opisanih u ovome radu. Međutim, daleko od toga da je sloboda medija u Hrvatskoj zadovoljavajuća. Represivne mjere nisu toliko snažne i opsežne, no svejedno se u određenoj mjeri javljaju. Posebno otegotnu okolnost u radu novinara u Hrvatskoj predstavljaju brojne tužbe koje se protiv njih pokreću moćni pojedinci, ali i pojedine državne i javne institucije. Prema podacima Hrvatskog novinarskog društva podijeljenima s javnosti u travnju 2021. godine, u Hrvatskoj je tada bilo aktivno 924 tužbe protiv novinara i medija.⁸¹

Situacija poprima paradoksalne obrise kada shvatimo da je jedan od medija koji tuži druge medije te njihove novinare, ali često i vlastite zaposlenike, javni servis - Hrvatska radiotelevizija. Tako su se radaru HRT-a našli Sanja Mikleušević Pavić i Hrvoje Zovko, inače zaposlenici istog. Mikleušević Pavić je urečena tužba jer je potpisala priopćenja kojim su se novinari ogradili od afera i netransparentnog trošenja novca tog javnog medijskog servisa, a Zovka su tužili nekoliko puta i uručili mu otkaz, no naposljetku je sudskom presudom vraćen na posao.⁸² Glavna svrha tužbi podnesenih protiv medija i novinara je pokušaj obeshrabrivanja njihovog pisanja o neugodnoj temi, zaslužnoj za takvu reakciju tužitelja.

⁸⁰ Index details: Data of press freedom ranking 2021, preuzeto s https://rsf.org/en/ranking_table

⁸¹ „U Hrvatskoj aktivno 924 tužbi protiv novinara i medija, pravosudni progon medija i dalje traje“, *Jutarnji list*, 16. travnja 2021., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-aktivno-924-tuzbi-protiv-novinar-a-i-medija-pravosudni-progon-medija-i-dalje-traje-15065900>

⁸² Lasić, Igor. „Novinari pred hrvatskim sudovima“, *Deutsche Welle*, 8. rujana 2020. godine., preuzeto s <https://www.dw.com/bs/novinari-pred-hrvatskim-sudovima/a-54840373>

HRT-ove tužbe možebitno svoje korijene povlače iz jedne druge specifičnosti. Naime, ta javna medijska kuća ovisna je o političkoj situaciji u Hrvatskoj – tko ima većinu u saboru ovlašten je postaviti svoje ljude na vodeće pozicije HRT-a: glavni ravnatelj, četiri od ukupno pet članova nadzornog odbora te devet članova u programsko vijeće. Dakako da se za ta imenovanja provodi javni natječaj, no jasno je čiji su kandidati u prednosti ukoliko je u interesu vladajuće stranke ili koalicije postaviti svoje ljude na čelo vodećeg medija u državi. Što bi zapravo bilo iznenađujuće da nije tako.

Možda i najveća afera potresla je hrvatsku medijsku scenu 2000. godine. Riječ je o privatizaciji tada najtiražnijih dnevnih novina, *Večernjeg lista* 1998. godine, a malverzacije su otkrivene dvije godine kasnije. Prodaja *Večernjeg* je bila netransparentna. Spomenute 1998. godine, nije se znalo tko je postao vlasnikom tog dnevnika. Jedina poznata informacija o tvrtki je da potječe iz Djevičanskih Otoka, svojevrstne porezne oaze. Kasnije se uspostavilo da se iza te tvrtke kriju imena Pava Zubaka i Ivice Nuića. Ti poduzetnici su otkupili *Večernji* po nalogu, a o tome je prvi pisao *Nacional* Ivo Pukanića, tadašnjeg predsjednika Franje Tuđmana te jednog od njegovih savjetnika, Ivića Pašalića. Kada je afera otkrivena 2000. godine, uslijedila je nova prodaja *Večernjaka*, koja je isto tako bila sumnjiva, jer je medijska grupa *Styria* za vlasništvo izdvojila bitno manje novca od tadašnje realne vrijednosti lista.

5.2. Ivo Pukanić

Ivo Pukanić rodio se 21. siječnja 1961. godine u Zagrebu. Studij je završio na zagrebačkom Fakultetu političkih znanosti. Tijekom svojih studentskih dana radio je kao fotoreporter i novinar u tjedniku *Start*, a 1991. godine započinje raditi u *Globusu*. Tamo je radio do 1995. godine, kada se, zbog unutarnjih previranja u listu, odlučuje s nekolicinom „otpadnika“ osnovati novi istraživački tjednik – *Nacional*. Pukanić je imao udio u vlasništvu lista s ostalim osnivačima, a postao i njegov glavni urednik.

Nacional se od svojih početaka bavio istraživačkim novinarstvom. U prvom broju tjednika, Pukanić je sa svojim suradnicima prenio intervju s Mladenom Naletilićem, nepoznatim bosanskohercegovačkim moćnikom koji je kasnije osuđen za ratne zločine.⁸³ Kako navodi Berislav Jelenić, dugogodišnji Pukanićev suradnik, zbog kritičkog pisanja prema vlasti i hrvatskim te regionalnim moćnicima, tjednik je imao brojne neprijatelje u tim krugovima. Po njegovim tvrdnjama, najviše su se u tome izdvajali predsjednik Franjo Tuđman i Miroslav Kutle, poduzetnik

⁸³ Jelenić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“, *Sljedeći savjet*, Zagreb, str. 25

koji je s bivšim predsjednikom gajio blizak odnos. Spominjala se čak i prisilna prodaja *Nacionala* sa svrhom sustavnog kontroliranja njegovih novinara, no ona se naposljetku nije dogodila.

Nacional je s Ivom Pukanićem na čelu otkrio niz afera koje su potresale Hrvatsku. Jedno od takvih najranijih otkrića je bilo pisanje o namještanju utakmica u hrvatskom nogometu krajem 1990-ih. U njemu se, dakako, najviše pisalo o politici te su posebnu težinu, zbog svoje zanimljivosti, imali tekstovi o kriminalnom miljeu. Da bude što ažurniji u objavljivanju takvih tekstova, koji su često sadržavali duboko skrivene tajne nekolicine „važnih“ ljudi, Pukanić je njegovao kontakte s raznim informatorima. Oni su često bile osobe iz tih spomenutih miljea, političkog i kriminalnog. „Smatrao je da svakoga mora poznavati, da drugačije ne bi mogao doznati informacije koje je poslije plasirao javnosti“,⁸⁴ kazao je Jelinić.

Pukanićeva umreženost izazivala je sumnje kod ljudi u njegovu dobronamjernost. Shodno tome, nije bio popularan niti među medijskim konkurentima. Spočitavala mu se upravo ta umreženost, a kasnije su veliku hajku izazvali i njegovi bračni problemi. Naime, Pukanić i njegova supruga Mirjana prolazili su kroz iznimno teško bračno razdoblje. Pukanićeva je supruga, prema svemu sudeći, bolovala od bipolarnog poremećaja. Medijske napade proizvelo je njeno prisilno smještanje u bolničku ustanovu. Zbog toga i nekolicine drugih ekscesa, Pukanić je često bio portretiran kao obiteljski nasilnik.⁸⁵

Od Pukanićeve novinarske djelatnosti, vjerojatno je najveći odjek u javnosti imao intervju s Antom Gotovinom, tada bjeguncem pred haškim sudom. Međutim, tematika koja je povezivana s njegovim ubojstvom se tiče *Nacionalovog* pisanja o duhanskoj mafiji u Crnoj Gori. Ona se bavi krijumčarenjem cigareta, a prema *Nacionalu*, najistaknutiji član te organizacije je Milo Đukanović, predsjednik Crne Gore, a tada je obnašao dužnost premijera. Osim Đukanovića, kao važna osoba spomenut je i kontroverzni poduzetnik Stanko Subotić. Jelinić kaže kako su čak i prije objavljivanja teksta o duhanskoj mafiji u *Nacional* počeli pristizati zahtjevi da se ono stopira te da se Pukanić susretne s Đukanovićem i Subotićem.⁸⁶ Nakon što je priča objavljena, Jelinić otkriva da se Pukaniću prijetilo smrću: „Više pouzdanih izvora do Pukanića je ubrzo počelo donositi informacije da ga milje duhanske mafije želi ubiti, zajedno s osobama za koje se vjeruje da su Nacionalu plasirale informacije o tom miljeu.“⁸⁷ Koliko je situacija zapravo bila alarmantna

⁸⁴ Ibid. str. 30

⁸⁵ „Povjerenstvo za ravnopravnost spolova: Ivo Pukanić je obiteljski nasilnik“, *Indeks*, 17. siječanj 2008., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/povjerenstvo-za-ravnopravnost-spolova-ivo-pukanic-je-obiljski-nasilnik/371363.aspx>

⁸⁶ Jelinić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“, str. 99

⁸⁷ Ibid. str. 100

potvrđuje i ubojstvo novinara Duška Jovanovića u Crnoj Gori 2004. godine. Jovanović je bio glavni urednik crnogorskog dnevnika *Dan* te je u njemu u potpunosti prenosio *Nacionalove* tekstove o duhanskoj mafiji.

Prvi, neuspješni, pokušaj atentata, povezan s duhanskom mafijom, dogodio se 9. travnja 2008. godine. Toga dana, nepoznati mu je atentator priredio zasjedu ispred njegovog stana u Ilici. Pukanić je atentatora susreo nekoliko minuta prije ponoći. Isprva mu se on učinio poznatim, a Pukanić ga je namjeravao pozdraviti jer se počinitelj smješкао. Međutim, kada ga je krenuo pozdraviti ugledao je pištolj u njegovoj ruci. „U tom trenutku ugledao sam crni pištolj, uperen u moju glavu. Trenutak nakon toga pucao mi je u glavu, sadistički se smijući i govoreći “Sad ću te ubiti”. Taj njegov smiješak neću zaboraviti nikada u životu“,⁸⁸ rekao je Pukanić o pokušaju ubojstva. Pukanića je prvi hitac promašio te je atentator još jednom pritisnuo okidač, no pištolj je zatajio. Zatim je Pukanić izvadio iz torbe svoj pištolj, a ubojica se dao u bijeg.

Kada je javnost doznala o pokušaju ubojstva Ive Pukanića, vlasnik *Nacionala* nije naišao na empatiju. Mediji su aludirali na insceniranost atentata. *Jutarnji list* je izvijestio o nelogičnim činjenicama u interpretaciji neuspjelog atentata na Pukanića te se spomenula prisutnost sličnih sumnji i u policiji.⁸⁹ Razlog takvom stajalištu medija se krije i ranije spomenutoj kontroverzi vezanoj uz Pukanićev obiteljski život. No, ukoliko bismo zaključivali o istinitosti događaja po atentatu koji se dogodio svega nekoliko mjeseci kasnije, tada vjerojatnost u stvarnost tog pokušaja ubojstva rapidno raste.

5.3. Atentat

Ivo Pukanić je, zajedno sa svojim suradnikom Nikom Franjićem, ubijen 23. listopada 2008. godine. Neposredno prije atentata dvoje kolega diskutiralo je o izgledu nove naslovnice *Nacionala*. Po izlasku iz zgrade uputili su se prema svojim automobilima smještenima na parkingu Palmotićeve 3, a kada su došli do Pukanićeva, atentator je detonirao bombu sakrivenu u skuteru parkiranoj pokraj novinarova automobila. Dvojac je od siline eksplozije usmrćen na mjestu.

Kasnije se doznalo kako je Pukanić bio praćen dva tjedna ususret atentatu.⁹⁰ Shodno tome te načinu egzekucije, uviđamo kako je atentat bio pomno planiran, a ne tek impulzivni potez. Možda

⁸⁸ Pukanić, Ivo. „Svirepi pokušaj ubojstva u Ilici“, *Nacional*, 15. travanj 2018., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/44551/svirepi-pokusaj-ubojstva-u-ilici>

⁸⁹ „Hitac je bio vodoravan“, *Jutarnji list*, 12. travanj 2008., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/%E2%80%98hitac-je-bio-vodoravan%E2%80%99-3920727>

⁹⁰ Jelinić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“, str. 20

je praćenje Pukanića mogla zaštititi i detektirati njegove progonitelje policijska zaštita koju je imao sve do kolovoza 2008. godine, no tada mu je ukinuta zbog uvjerenja da mu više nije potrebna.

Na dan atentata, jedan od sudionika, doveo je skuter na parking te ga ostavio pokraj Pukanićevog automobila. Zatim se s kacigom na glavi zaputio prema Trgu bana Josipa Jelačića. U prostoru namijenjenom za kacigu ispod sjedala skutera sakrivena je bila eksplozivna naprava. Ona je sadržavala TNT, heksogen RDX-a, a kasnije se ustanovilo i armaturni čelik. Po izlasku iz zgrade, počinitelji su promatrali Pukanića i Franjića s prozora zgrade s druge strane parkirališta u Palmotićevoj ulici i, naposljetku, aktivirali eksplozivnu napravu koja ih je usmrtila.⁹¹

Svakako valja spomenuti kako Franjić nije bio meta atentatora, već kolateralna žrtva. Također, ukoliko primarna taktika počiniteljima ne bi uspjela, isplanirali su i alternativu. Njihov alternativni plan bio je usmrtni Pukanića projektilom ispaljenim iz protuoklopnog raketnog oružja *Armburst*, kalibra 67 mm.⁹²

Vijest o ubojstvu Ive Pukanića, vlasnika *Nacionala*, ubrzano se proširila medijskim svijetom. Ona je bila aktualna kako u Hrvatskoj, tako i u regiji. Medijski stupci punili su se i prije njegovim imenom zbog spomenutih bračnih problema. Ipak, ubojstvo koje se odvijalo u središtu Zagreba bilo je dugo najvažnija vijest. Zanimljivo je promotriti svojevrsnu promjenu paradigme oko Pukanića u hrvatskim medijima – obiteljski nasilnik i medijski magnat postao je žrtvom egzekucije čiji razmjer, način izvršavanja i alarmantna reakcija policije nisu bili viđeni u glavnom gradu skoro čitavo desetljeće, a samo pukom srećom nije bilo više stradalih.

Unatoč tome, mediji u svojim izvještajima nisu zaboravili spomenuti Pukanićeve životne probleme. Tako *Jutarnji list* piše o njegovoj supruzi koja je u šoku i navodi da se trebala susresti s odvjetnicima po prvi puta tjedan kasnije.⁹³ Index je također pisao o stanju Mirjane Pukanić nakon atentata. Podsjetili su na datum održavanja prve brakorazvodne parnice, ona se, dakako, nikada nije održala, a stanje Pukanićeve supruge opisala je Sanja Sarnavka, tadašnja predsjednica udruge B.a.B.e te je usput spomenula da okolina u kojoj se Pukanić kretao nije sigurna.⁹⁴

Ubojstvo vlasnika *Nacionala* izazvalo je najveću reakciju upravo u *Nacionalu*. Izuzev strepnje pretrpljene od strane novinara i ostalih članova redakcije, uz gubitak vlasnika i šefa marketinga te siline eksplozije koja je oštetila i samu zgradu tjednika, na njihova pleća, pao je i povećani medijski

⁹¹ Ibid. str. 18

⁹² Ibid. str. 19

⁹³ „Ubijeni Ivo Pukanić i šef marketinga Niko Franjić“, *Jutarnji list*, 23. listopada 2008., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/ubijeni-ivo-pukanic-i-sef-marketinga-niko-franjin-3910047>

⁹⁴ „Uznemirujuće fotografije: Pukanić umro odmah, Franjić nakon nekoliko minuta“, *Index*, 24. listopada 2008., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/uznemirujuce-fotografije-pukanic-umro-odmah-franjin-nakon-nekoliko-minuta/407017.aspx>

pritisak prouzročeni pisanjima o privatnim problemima Ive Pukanića. Sve je to izazvalo gnjevnu reakciju *Nacionala*. Prvotno su povremeno uklonili sve tekstove s portala te na njemu objavili osmrtnice Pukanića i Franjića. Zatim, nekoliko dana nakon ubojstva, objavljen je članak u kojem su prozvani brojni mediji zato što su, pojednostavljeno rečeno, napravili medijsku uvertiru u ubojstvo Ive Pukanića.⁹⁵ Atentat koji se odvio u Palmotićevoj ulici i danas je povremena tema hrvatskih medija. Na njegovu godišnjicu često ga se prisjete te se pozabave okolnostima koje su ga okruživale.

5.4. Istraga, suđenje i zaključci

Razrješavanje ubojstva Ive Pukanića nikako nije bila jednostavna misija za istražitelje. Veliki publicitet koji je ono uzrokovalo rezultirao je svakojakim zaključcima javnosti. Brojne teorije i, moglo bi se reći, zavjere proizlaze iz činjenice da naručitelj do danas nije identificiran. Tako se može naići na mišljenja prema kojima su nalogodavci ubojstva osobe iz državnog vrha, poput tadašnjeg premijera Ive Sanadera ili Tomislava Karamarka, u to vrijeme ministra unutarnjih poslova. Međutim, pošto su te tvrdnje u najmanju ruku neosnovane te se temelje na nekim interpersonalnim razmiricama spomenutih i Pukanića, nećemo im pridavati previše značaja. Zato ćemo se koncentrirati na indicije koje ukazuju da iza atentata na Pukanića i Franjića stoji duhanska mafija, preciznije poduzetnik Stanko Subotić i Milo Đukanović, sadašnji predsjednik Crne Gore.

Uhićenja koja su počela donekle raskrinkavati tu grupaciju dogodila su se 29. listopada 2008. godine. Šest dana nakon ubojstva na benzinskoj crpki kod Lipovca uhićeni su Robert i Luka Matanić te Slobodan Đurović, a u Zagrebu i Amir Malafani, kojega je policija zatekla u telefonskom razgovoru s odvjetnikom Zoranom Pilipovićem.⁹⁶ Također, nekoliko sati kasnije policija je privela još nekoliko osumnjičenika – Vedrana Rodića, Andrijana Stanića i Milenka Kuzmanovića. U bijegu su se još nalazili Željko Milovanović i Bojan Gudurić. Istražitelji su ubrzo povezali atentatore s duhanskom mafijom. Svi oni su već neko vrijeme obavljali poslove u njezino ime, a Robert Matanić bio je ozloglašen po ubojstvima počinjenim u Bugarskoj po, vjeruje se, naputcima Stanka Subotića. Slobodan Đurović obnašao je funkciju logističara. On je skupini davao potrebne informacije te bio posrednik između njih i naručitelja, a otprije je poznata suradnja njega i Roberta Matanića tijekom egzekucija u Bugarskoj. Ujedno, istražitelji su povezali grupaciju i sa Sretenom Jocićem, poznatijem po nadimku Joca Amsterdam, osobom koja je smatrana zaduženom

⁹⁵ Rogošić, Željko. „Medijski masakr uvod u ubojstvo“, *Nacional*, 27. listopad 2008., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/49557/medijski-masakr-uvod-u-ubojstvo>

⁹⁶ Jelinić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“ str. 36.-37.

za organizaciju ubojstva. Inače, Jocić je taj nadimak zaradio zbog djelovanja u Nizozemskoj, gdje je sudjelovao u obračunima i bio zapaženi član kriminalnog miljea. Na uhićenja i atentat je reagirao i talijanski tužitelj Giuseppe Scelsia, rekavši da je Pukanić bio ključan svjedok na suđenju u Italiji o krijumčarenju cigareta u Crnoj Gori, za koji je osumnjičen bio, dakako, Milo Đukanović.

Nakon uhićenja policija je doznala brojne potankosti vezane za smrt Ive Pukanića. Međutim, posebno se izdvaja izjava Roberta Matanića. Njegove riječi parafrazirao je Jelinić: „Robert Matanić 22. prosinca 2008. godine otkriva da su atentat na Pukanića izvršili Željko Milovanović i Bojan Gudurić po nalogu Slobodana Đurovića, a ubojstvo je naručio Stanko Subotić. Kazao je kako je Pukanić po riječima Slobodana Đurovića napravio veliku štetu generalu Vladimiru Zagorcu i Stanku Subotiću te se potonji zakleo da će ga to kad – tad doći glave, a general Zagorac se složio s time.“⁹⁷

Potrebno je naglasiti da je ta izjava standardan primjer rekla-kazala. Matanić je prenio riječi Slobodana Đurovića, no za tu tvrdnju nije postojalo materijalnih dokaza. Matanić u vezu s ubojstvom ovdje dovodi i generala Vladimira Zagorca. Povijest odnosa Zagorca i Pukanića je podulja. Njihov međusobni animozitet temeljio se na prijateljstvu Pukanića i Hrvoja Petrača, koji je sa Zagorcem imao uistinu kompliciran odnos, najlakše bi ga definirali kao neprijateljski. Naime, Petrač je bio osumnjičen za otmicu Zagorčeva sina. Na to nadodajmo Pukanićevo pisanje o navodnoj generalovoj krađi dragulja i dobivamo pravu malu medijski popraćenu dramu. Zagorca se tada sumnjičilo i za umiješanost u ubojstvo Ivane Hodak, kćeri odvjetnika Zvonimira Hodaka, a ono se odvijalo svega nekoliko tjedana prije detonacije bombe u Palmotićevoj. Iako naoko nema povezanosti između Ivane Hodak i Ive Pukanića, ona svejedno postoji. Sakrivena je, točnije, u već spomenutom odnosu između Zagorca i Petrača. Dakle, na suđenju Petraču zbog otmice sina bivšeg generala, odvjetnik mu je bio Ljubo Pavasović-Visković. Upravo je Pavasović-Visković bio u ljubavnoj vezi s Ivanom Hodak. Stoga, mediji su brujali o povezanosti tih dvaju ubojstava, no naposljetku ona nije dokazana.

Izuzev Matanića na upletenost Stanka Subotića u atentatu aludirao je i neimenovani izvor koji je Jeliniću otkrio postojanje snimke dijaloga Subotića i Đukanovića. Prema navodima tog izvora, taj dvojac nalazio se u posvemašnjoj panici te se brinuo zbog mogućih posljedica koje brojna uhićenja atentatora mogu izazvati.⁹⁸

Godine 2009. nastavljena su uhićenja. Prvo je u travnju u Beogradu uhićen Sreten Jocić, zatim, u istom gradu, i Željko Milovanović. Posljednji atentator priveden je u veljači 2010. godine, jer se Bojan Gudurić predao policiji Republike Srpske. Suđenje za atentatore se odvijalo i u Zagrebu i u

⁹⁷ Ibid. str. 117

⁹⁸ Ibid. str. 117

Beogradu. Svim osumnjičenicima suđeno je u Zagrebu, ali u odsustvu Željku Milovanoviću, protiv kojeg je vođen i postupak u Beogradu, a u glavnom gradu Srbije vodio se postupak i protiv Sretena Jocića.

Kao „krunski svjedok“ na suđenju se prikazao Tomislav Marjanović. On je navodno također sudjelovao u pripremi ubojstva, ali u nagodbi s USKOK-om pristao je svjedočiti protiv svojih suradnika. Iako je njegovo svjedočenje bilo zatvoreno za javnost, neslužbeno se doznala njegova tvrdnja prema kojoj tereti Jocića da je za atentat isplatio Đuroviću 1,5 milijuna eura.⁹⁹ Svjedočenje Marjanovića, kao i dokazi prikupljeni tijekom istrage, prevagnuli su te nagnali sutkinju Ivanu Kršul na osuđujuće presude: Željko Milovanović je u odsustvu osuđen na 40 godina zatvora, Bojan Gudurić na 33, Robert Matanić na 35. Đurović je uz olakotne okolnosti, stariju dob i pomalo apsurdnu prijašnju neosuđivanost, osuđen na 23 godine, dok Amir Mafalani i Luka Matanić moraju provesti 16 godina u zatvoru.¹⁰⁰

U ponovljenom suđenju, nakon što je prvotno osuđen na pet godina zatvora, oslobođen je optužbi Milenko Kuzmanović za kojeg se sumnjalo da je asistirao u bijegu Željku Milovanoviću. Specifična je situacija Sretena Jocića. Kao što smo spomenuli, Jociću se sudilo u Beogradu. Proces u Hrvatskoj je ustanovio umiješanost Jocića u atentat, ali onaj u Srbiji nije dijelio isto mišljenje. Jocić je naposljetku proglašen nevinim zbog nedostatka dokaza, ali je ipak završio u zatvoru zbog umiješanosti u drugome ubojstvu iz 1995. godine.¹⁰¹ Međutim, nakon svih parnica, nakon istrage, brojnih iskaza svjedoka i iznesenih hipoteza, nalogodavac Pukanićevog atentata je ipak ostao nepoznat. Sutkinja Ivana Kršul je izjavila tijekom donošenja presude: „Samo Slobodan Đurović ovdje zna tko je naručio ubojstvo Ive Pukanića.“¹⁰² Đurović nikada nije otkrio ime osobe koja ga je angažirala, tako da se i dalje za sigurnošću ne može utvrditi tko zapravo stoji iza tog ubojstva. Istražitelje je trag novca odveo u Crnu Goru, gdje je izvršena uplata na Đurovićev račun, ali uplatitelj nije otkriven.¹⁰³ Kada promotrimo trag novca, motive, prijetnje i prošlost atentatora, kao glavni osumnjičenci se ističu Subotić i Đukanović. Iako *Nacional* još uvijek objavljuje tekstove

⁹⁹ „Slučaj Pukanić: Krunski svjedok Marjanović završio suđenje“, *Dnevnik.hr*, 24. svibanj 2010., preuzeto s <https://dnevnik.hr/vijesti/crna-kronika/slucaj-pukanic-krunski-svjedok-marjanovic-zavrshio-svjedocenje.html>

¹⁰⁰ Okić, Raif. „Gdje su danas ubojice Ive Pukanića?“, *24 sata*, 23. listopada 2018., preuzeto s <https://express.24sata.hr/top-news/gdje-su-danas-ubojice-ive-pukanica-18177>

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Raić Knežević, Ana. „Slobodan Đurović tajnu ubojstva nosi u zatvor“, *Zadarski list*, 4. studenog 2010., preuzeto s <https://www.zadarskilist.hr/clanci/04112010/slobodan-durovic-tajnu-ubojstva-nosi-u-zatvor>

¹⁰³ Jelinić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“ str.122

koji terete za ubojstvo upravo njih dvojicu, a dodajmo da posljednji takav datira iz listopada prošle godine, vidljiv je izostanak čvrstih dokaza.

Nakon smrti Pukanića, *Nacional* je zapao u probleme. Oni su se manifestirali u promjeni vlasništva. Prije svoje smrti Ivo Pukanić je prestao biti većinski vlasnik NCL Media Grupe. Međutim, i dalje je imao udio u vlasništvu. Tom prodajom započele su zavrzlane vezane uz vlasništvo. Izvorno se pretpostavljalo da je vlasnik Gabriel Dielacher, no zapravo je tvrtku otkupio Axel Diekmann putem svoje organizacije *Naxos Medien GmbH*. Dielacher koji je tada vršio dužnost predsjednika nadzornog odbora kazao je kako tvrtka u kojoj je bio zadužen za medijske projekte Vienna Capital Partners službeni vlasnik NCL Media Grupe te kako ona ima kompleksan odnos s Diekmannom, ali kako se on neće petljati u posao.¹⁰⁴

Nakon Pukanićeve smrti uslijedila je nova prodaja. Tvrtku je kupio Nijemac s Švicarskom adresom Harald Freiherr von Seefried auf Buttenheim, a njegov sin Moritz je postao predsjednik uprave. Pod njihovom paskom *Nacional* nije cvjetao. Situacija je kulminirala odlaskom nekolicine novinara iz redakcije, uključujući Sinu Karli, nekadašnju glavnu urednicu, i Berislava Jelinića, današnjeg vlasnika *Nacional News Corporation*a, tvrtke koja izdaje aktualnu verziju *Nacionala*. „U kratkom razdoblju kako su na čelu tvrtke, pokazalo se da nemaju pojma o poslovanju jedne novinske kuće, ne znaju ništa o novinskom biznisu, a niti o Hrvatskoj. Novog većinskog vlasnika prate glasine da je tvrtku kupio ne zato da bi razvijao novinske poslove, nego iz nekih drugih sumnjivih razloga, a te se glasine sve upornije šire“,¹⁰⁵ objavljeno je u pismu novinara i ostalih radnika nakon napuštanja redakcije.

Glasine na koje su se referirali su jednostavno zapanjujuće, ali čini se i istinite. Naime, ispostavlja se da je Seefried učinio akviziciju NCL Media Grupe u ime Stanka Subotića. Onog istog Subotića kojeg se u tjedniku često poistovjećivalo s kriminalnim aktivnostima. Tu informaciju prvi je u javnost plasirao novinar *Jutarnjeg lista* Denis Kuljiš tijekom razgovora sa srpskim listom *Press*.¹⁰⁶ Cijelu su aferu još grotesknijom učinili tadašnji novinari *Nacionala*, pretpostavlja se po Subotićevom nalogu. Naime, oni su objavili intervju sa Subotićem te ga

¹⁰⁴ Vejnović, Saša. „Dielacher: VCP je službeno vlasnik Nacionala, a ne Axel Diekmann“, *Poslovni dnevnik*, 18. lipnja 2008., preuzeto s <https://www.poslovni.hr/hrvatska/dielacher-vcp-je-sluzbeno-vlasnik-nacionala-a-ne-axel-diekmann-83085>

¹⁰⁵ Ćimić, I. „Raskol zbog vlasnika Nacionala: Dio novinara otišao iz redakcije i najavio vlastiti projekt“, *Index*, 16. svibanj 2011., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/raskol-zbog-vlasnika-nacionala-dio-novinar-a-otisao-iz-redakcije-i-najavio-vlastiti-projekt/551950.aspx>

¹⁰⁶ „Nacional je kupio Stanko Subotić Cane, a ne Švicarski odvjetnik?“, *Dnevno.hr*, 16. prosinac 2010., preuzeto s <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/nacional-je-kupio-stanko-subotic-cane-a-ne-svicarski-odvjetnik-17120/>

portretirali kao apsolutno nevinog čovjeka napadnutog od strane kriminalaca koji stoje iza smrti Zorana Đinđića, ubijenog premijera Srbije, te naveli kako je proces u Srbiji u kojem je osuđen na šest godina zatvora bio montiran, a uz to se Subotić požalio da je žrtva reketarenja.¹⁰⁷ Rezime takve mutne medijske priče bio je logičan: NCL Media Grupa je završila u stečaju, a *Nacional* je prestao izlaziti.

Revitalizirao ga je Berislav Jelinić 2014. godine. U stečajnom postupku NCL Media Grupe otkupio je arhivu ukinutog tjednika te na temelju prvotnog koncepta počeo s njegovim ponovnim izdavanjem.

¹⁰⁷ Mazzocco, Vojislav. „Stanko Subotić Cane: Žrtva sam kriminalaca koji su ubili Zorana Đinđića“, *Nacional*, 27. ožujak 2012., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/127232/zrtva-sam-kriminalaca-koji-su-ubili-zorana-dindica>

6. Komparativna analiza slučajeva

Na prethodnima stranicama rada smo predstavili tri slučaja ubojstva novinara. Oni se razlikuju po nekoliko stvari – vremenu ubojstva, državi i načinu atentata. Ipak, unatoč tim razlikama, ta ubojstva imaju podosta toga zajedničkog.

Prva stvar koju primjećujemo kod likvidacije tih novinara je proračunata priprema ubojstva. Kod sva tri analizirana primjera uviđamo potanko isplaniran atentat. Niti jedno od njih nije se dogodilo u afektu ili zbog nepromišljenosti počinitelja. Razlozi ulaganja tih napora u ubojstvo kriju se u radu tih novinara – Politkovskaje o Čečeniji, Khashoggija o saudijskom prestolonasljedniku te Pukanića o duhanskoj mafiji. U njihovom djelovanju dolazimo i do manje razlike između ubojstava.

Naime, ubojstva Anne Politkovskaje i Jamala Khashoggija prožeta su uplitanjima države. Prikupljeni dokazi na to upućuju. Ni Rusija ni Saudijska Arabija ne mogu negirati svoju upletenost kada su i sami bivši državni službenici osuđeni zbog ubojstva. U slučaju Ive Pukanića ne možemo govoriti o izravnom uplitanju države. Većina indicija u slučaju Pukanića ukazuje na trenutnog predsjednika Crne Gore, ali u *Nacionalovim* tekstovima Milo Đukanović se ne portretira isključivo kao tadašnji premijer Crne Gore, nego kao navodni mafijaš i korumpirani političar. Također, ono što je najvažnije, za ubojstvo Ive Pukanića nisu bili zaduženi državni službenici, već isključivo ljudi iz kriminalnog miljea, dok u preostala dva slučaja vrlo važnu ulogu imaju državni službenici.

Velika mrlja u ovim slučajevima jesu i sudski procesi. Oni nisu provedeni nimalo bezgrešno i u svakom su se slučaju dogodile brojne zavrzlake. Kod Polikotvskajinih atentatora nailazimo na prvo netransparentno suđenje. Zatim se suđenja ponavlja i počinitelji bivaju osuđeni, ali sve se to događa zbog pritiska javnosti i međunarodne zajednice. U Saudijskoj Arabiji sudski proces je izgledao poput neopisive farse. Državni službenici, točnije atentatori, koji su, prema svim zaključcima, na nalog države izvršili to ubojstvo, od iste bivaju osuđeni. To suđenje je isto tako bilo netransparentno, sam sudac je negirao umiješanost Saudijske Arabije, a kasnije su kazne počiniteljima ublažene.

Najtransparentnije je suđenje bilo Pukanićevim ubojcima. Međutim, tu se pojavio problem odvojenog suđenja u Beogradu. Tamo su Jocu Amsterdama proglasili nevinim zbog nedostatka dokaza, dok je sutkinja u Zagrebu napomenula da je on neminovni organizator atentata. Donekle bolje provedbu sudskog procesa u Hrvatskoj možemo argumentirati većim stupnjem demokracije. Iako je hrvatsko sudstvo sporo i dijelom prožeto korupcijom, samim tim po mišljenju mnogih i nedovoljno kvalitetno, što je aktualizirano tijekom posljednjih nekoliko mjeseci i afere vezane uz osječke suce koje Zdravko Mamić inkriminira zbog uzimanja mita, ono je ipak kvalitetnije odradilo posao u usporedbi s sudskim procesima na dva preostala analizirana slučaja. Tome bi

razlog moglo biti neupletenost hrvatskih vlasti u ubojstvo Ive Pukanića. Rusija i Saudijska Arabija su, prema svemu sudeći, bile primorane održati netransparentna suđenja, jer su naprosto skrivale određene detalje od javnosti, detalji koji bi mogli ukazivati na umiješanost upravo država u počinjenje atentata.

Sve tri istrage kod ubojstava ipak imaju zajednički nedostatak. One nikada nisu uspjele otkriti nalogodavce atentata. Iako su određene sumnje prisutne u svim slučajevima te su čak i dosta konkretni dokazi prikupljeni protiv Mohammada bin Salmana, nitko od naručitelja neće snositi pravnu odgovornost zbog svojeg čina, već samo osudu javnosti, koja im zapravo neće predstavljati prevelike poteškoće.

7. Zaključak

Od prvog dokumentiranog ubojstva novinara, onog Elijah Parisha Lovejoya, možemo se pitati zbog čega ubijaju novinare? U većini slučajeva novinari koji nisu ubijeni tijekom ratova u kojima sudjeluju kao ratni izvjestitelji usmrćeni su zbog tematika kojima su se bavili. Na početku ovog rada može se vidjeti tablica s podacima o broju ubijenih novinara u određenoj zemlji. Na njoj su navedene države s najvećim brojem ubijenih novinara. Ta je brojka na određeni način obrnuto proporcionalna medijskoj slobodi u tim državama – manje medijske slobode, više ubijenih novinara.

Kroz primjer Anne Politkovskaje mogli smo vidjeti kako to u praksi izgleda. Politkovskaja je ubijena zbog svojeg novinarskog djelovanja. Ona nije bila u ratnoj zoni ili se bavila novinarstvom na način da je huškala čitatelje na nemoralne i neprimjerene radnje. Naprosto je kritizirala jad u Rusiji te se pokušavala izboriti za bolji život svojih sugrađana, upozoravajući na brojne nelogičnosti u djelovanju države. Naposljetku je ubijena zbog kritika upućenih na račun državnih lidera kako bi ih pozvala na odgovornost. Njezino ubojstvo bilo je pomno isplanirano, a nalogodavac nije do danas otkriven. Moguće je da se on nalazi visoko u državnoj hijerarhiji. Toj tvrdnji u prilog idu netransparentno suđenje i površno provedena istraga.

Priča Jamala Khashoggija je slična onoj Anne Politkovskaje. Ubijen je jer je pisao protiv Mohammeda bin Salmana, saudijskog prestolonasljednika. Ipak, pozadina njegovog novinarskog rada je drugačija. Naime, on je od osobe bliske kraljevskoj obitelji postao državni neprijatelj. Samo ubojstvo jedan je od najokrutnijih činova viđenih tijekom prošloga desetljeća. Raskomadano je, a tijelo mu još uvijek nije pronađeno. Njegova smrt bila je i povod za razna politička nadmudrivanja između Turske i Saudijske Arabije, jer je ubijen u saudijskom veleposlanstvu u Turskoj. Pod pritiskom javnosti Saudijski su osudili u zatvorenom suđenju njegove ubojice, a potom im ublažili kazne. Najporaznije u svemu što okružuje ubojstvo je to što naručitelj atentata, koji je prema dokazima upravo saudijski prestolonasljednik, nikada neće snositi posljedice svojega čina.

Najšokantniji atentat na novinara u Hrvatskoj dogodio se u Zagrebu. Ubojstvo Ive Pukanića u hrvatskoj je javnosti jače odjeknulo negoli preostala dva slučaja zato što gotovo nitko nije vjerovao da je i kod nas moguće tako brutalan i organizacijski složen scenarij. Vlasnik *Nacionala* je ubijen zbog tekstova koje je njegov list objavljivao o duhanskoj mafiji. U tom slučaju, za razliku od preostala dva, država nije imala presudnu ulogu u organiziranju ubojstva. Njeza je usmrtila kriminalna organizacija, a jedino za što se može kriviti državu je ukidanje osobne policijske zaštite Pukaniću. Razlog kompleksnosti suđenja proizašao je iz istodobnih sudskih procesa vođenih u Zagrebu i Beogradu, gdje se sudilo Sretenu Jociću, s dvojakim zaključcima – sud u Zagrebu je ustanovio njegovu krivnju, a onaj u Beogradu to nije napravio. Međutim, iako su i istraga i suđenje

bila transparentniji i vjerojatno pošteniji negoli u preostala dva slučaja, ime naručitelja nije otkriveno. Prisutne su samo sumnje, a osoba koja može otkriti ime nalogodavca ili nalogodavaca, Slobodan Đurović, to odbija učiniti.

Iako se nalazimo u 21. stoljeću, nasilje nad novinarima i dalje je prisutno. Ono odgovara shvaćanju razine liberalnosti u pojedinim državama. Ako je riječ o državi u kojoj manjka demokratskih vrijednosti, u njima će sloboda i neovisnost medija biti manje izraženi. Tamo će se češće medijski radnici suočavati s represijom, formalnom i neformalnom cenzurom i učestalije će biti preplašeni i obuzeti stresom. Takvo stanje može dovesti do autocenzure, što označava prestanak obavljanja osnovne novinarske dužnosti – istinitog i objektivnog izvještavanja o događajima javnog interesa.

Dakako, nasilje nad novinarima prisutno je i u demokratski razvijenim zemljama. U Grčkoj, kolijevci demokracije, ove godine smo svjedočili ubojstvu novinara Georgea Karaivaza. Također, u Nizozemskoj je nasred ulice hladnokrvno ustrijeljen Peter de Vries, novinar koji se bavio tamošnjim kriminalnim miljeom. Nasilje nad novinarima prisutno je i u razvijenijim zemljama, no ono nije pravilo, već eksces. Međutim, postalo je pravilo je u tri države spomenute u ovom radu kojima vidljivo manjka demokracije, transparentnosti, a rašireni su korupcija te želja za moći: Rusiji, Turskoj i Saudijskoj Arabiji.

Potvrđena je osnovna hipoteza rada prema kojoj su novinari ubijeni zbog tema kojima su se bavili. Jasno je vidljiv uzrok atentata u sva tri slučaja obrađena u radu – pisanje o osjetljivoj problematici dovelo je do nezadovoljstva moćnika čije su se nemoralne i ilegalne radnje u tekstovima opisivale, stoga su ih oni odlučili usmrtiti.

Hipoteza 2 prema kojoj su nalogodavci ubojstva dijelom vlasti ili s njome bliski, također je potvrđena, pogotovo na primjerima Politkovskaje i Khashoggija. Slučaj Ive Pukanića isto može potvrditi tu hipotezu – ubila ga je kriminalna organizacija povezana s Milom Đukanovićem, sadašnjim predsjednikom Crne Gore.

Slučajevi Politkovskaje i Khashoggija potvrdili su hipotezu 3. Suđenje u obje situacije bilo je protkano nelogičnostima i netransparentno. Na primjeru atentata Ive Pukanića ta se hipoteza može opovrgnuti. Suđenje održano u Hrvatskoj bilo je medijski popraćeno i naizgled provedeno bez repova. Ako u obzir uzmemo i postupak održan u Beogradu, na kojem je Sreten Jocić proglašen nevinim, a istodobno su svi dokazi u Zagrebu upućivali na njega kao glavnog organizatora ubojstva, tada uviđamo nelogičnost u tvrdnjama dva suda. No, što se tiče suđenja striktno održanog u Zagrebu, taj postupak demantira hipotezu 3.

MARKON
ALJESBAINI

Sveučilište
Sjever

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Bruno Drampetić (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Nastanak i razvoj znanosti: uvjete (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Bruno Drampetić
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Bruno Drampetić (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Nastanak i razvoj znanosti: uvjete (upisati naslov) čiji sam autor/ica. navinara su primjena me Pevitelj, staj, Janča i hrvatski

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Bruno Drampetić
(vlastoručni potpis)

8. Literatura

Knjige:

- [1] Politykovskaja Ana. 2008. : „Putinska Rusija“, *SysPrint*, Zagreb
- [2] Jelinić, Berislav. 2014. „Zašto je ubijen Ivo Pukanić: Tko je naručio, tko je izvršio, a tko i zašto nije spriječio teroristički atentat u središtu Zagreba“, *Sljedeći savjet*, Zagreb

Internetski izvori – znanstveni članci;

- [1] Ružić, Nataša. 2007. : „Politička ubojstva novinara u Rusiji“, *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, Vol.1 No.1 , str 83-94, Sveučilište u Dubrovnik preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/41349> (24.01.2021.)
- [2] Milanovic Marko. 2020. „The murder of Jamal Khashoggi: Immunities, Inviolability and the Human Right to Life“, *Human Rights Law Review*, Vol. 20, No. 1., str. 1-49, preuzeto s <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3360647> (23.5.2021)

Ostali internetski izvori:

- [1] McNally Frank. „An Irishman's diary“, *The Irish Times*, 4. veljače 2011., preuzeto s <https://www.irishtimes.com/opinion/an-irishman-s-diary-1.563314> (4.3.2021)
- [2] Morrison, Pat. „The history of journalists murdered in U.S.“, *Chicago Tribune*, 29. lipanj 2018., preuzeto s [https://www.chicagotribune.com/opinion/commentary/ct-perspec-newsroom-journalists-murder-fake-news-trump-charlie-hebdo-0702-story.html\(18.1.2021\)](https://www.chicagotribune.com/opinion/commentary/ct-perspec-newsroom-journalists-murder-fake-news-trump-charlie-hebdo-0702-story.html(18.1.2021))
- [3] Bolton, Doug. „Journalist Rasim Aliyev killed in Azerbaijan after criticising a football player on Facebook“, *Independent*, 10. kolovoz 2015. preuzeto s <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/journalist-rasim-aliyev-killed-azerbaijan-after-criticising-football-player-facebook-10449217.html> (7.3.2021.)
- [4] Herbert, Ian. „Murky circumstances of sportswriter Rasim Aliyev's murder yet again shame Azerbaijan“, *Independent*, 17. kolovoz 2015. preuzeto s <https://www.independent.co.uk/sport/football/news/murky-circumstances-sportswriter-rasim-aliyev-s-murder-yet-again-shame-azerbaijan-10458456.html> (7.3.2021)
- [5] Pristup [UNESCO observatory of killed journalists | UNESCO](#) (17.01.2021)

- [6] „10 December: the IFJ launches a White Paper on global journalism“, *IFJ*, 10.12.2020., preuzeto s [10 December: the IFJ launches a White Paper on Global Journalism - IFJ](#) (17.01.2021)
- [7] Lopez. Oscar. „Number of Journalist Killed for Their Reporting Doubled in 2020“, *The New York Times*, 22.12.2020., preuzeto s [Murders of Journalists Doubled in 2020 - The New York Times \(nytimes.com\)](#) (19.01.2021.)
- [8] „Putin potpisao zakon po kojem može biti predsjednik do 2036., a dobiva i znatno veće ovlasti“, *Jutarnji list*, 5.4.2021. preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/putin-potpisao-zakon-po-kojemu-moze-bit-predsjednik-do-2036-a-dobiva-i-znatno-vece-ovlasti-15063331> (15.4.2021)
- [9] Parfitt, Tom. „Mikhail Khodorkovsky sentenced to 14 years in prison“, *The Guardian*, 30.12.2010., preuzeto s <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/30/mikhail-khodorkovsky-jail-term> (7.5.2021)
- [10] Politkovskaja. Ana. 2005., „Into the Future“, *Index on Censorship*, Vol. 34, No. 4, str. 120, preuzeto s <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1080/03064220500416855> (24.01.2021.)
- [11] Politkovskaja, Ana. „Poisoned by Putin“, *The Guardian*, 9. rujan 2004., preuzeto s <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/09/russia.media> (24.01.2021)
- [12] Specter, Michael. „Kremlin, Inc.??“, *The New Yorker*, 22. siječanj 2007., preuzeto s <https://www.newyorker.com/magazine/2007/01/29/kremlin-inc> (24.01.2021.)
- [13] Chivers, C.J. „Journalist Critical of Chechen War Is Shot Dead“, *The New York Times*, 8. listopad 2006., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2006/10/08/world/europe/08russia.html> (20.1.2021)
- [14] Kordunsky, Anna „Russian Reporter’s Murder Was Meant as a Message, Investigator Says“, *The New York Times*, 9. studeni 2012., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2012/11/10/world/europe/russian-investigator-speaks-about-anna-politkovskaya-killing.html> (20.1.2021)
- [15] „Russia arrests 10 suspects in murder of reporter“, *The New York Times*, 27. kolovoz 2007., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2007/08/27/world/europe/27iht-moscow.1.7268656.html> (22.3.2021)
- [16] „Anna Politkovskaya trial: Four accused found not guilty“, *The Guardian*, 19. veljače 2009., preuzeto s <https://www.theguardian.com/media/2009/feb/19/anna-politkovskaya-verdict> (25.1.2021)

- [17] „Russia: Suspected Killer of Journalist Politkovskaya Arrested“, *Voice of America*, 30. svibanj 2011., preuzeto s <https://www.voanews.com/europe/russia-suspected-killer-journalist-politkovskaya-arrested> (22.4.2021)
- [18] Freeman, Michael. „Suspected mastermind of Anna Politkovskaya murder arrested“, *The Journal*, 24. kolovoz 2011., preuzeto s <https://www.thejournal.ie/suspected-mastermind-of-anna-politkovskaya-murder-arrested-208686-Aug2011/> (22.4.2021)
- [19] „Sentence passed upon five accomplices in Politkovskaya murder“, *The investigative committee of the Russian Federation*, 9. lipanj 2014., preuzeto s <https://en.sledcom.ru/news/item/517812/?print=1> (24.4.2021)
- [20] „Policajac umiješan u ubistvo Politkovskaje“, *Al Jazeera*, 16. srpanj 2012., preuzeto s <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2012/7/16/policajac-umijesan-u-ubistvo-politkovskaje> (25.4.2021)
- [21] Hearst, David. „Anna Politkovskaya: Crusading Russian journalist famed for her exposes of corruption and Chechen war“, *The Guardian*, 9. listopad 2006., preuzeto s <https://www.theguardian.com/news/2006/oct/09/guardianobituaries.russia> (25.4.2021)
- [22] „Questions remain a decade after Russian journalist Politkovskaya's murder“, *France 24*, 7. listopad 2016, preuzeto s <https://www.france24.com/en/20161007-questions-remain-decade-after-politkovskaya-murder-russia-chechnya> (25.4.2021)
- [23] „Prison for Five in Murder of Journalist“, *The New York Times*, 9. lipanj 2014., preuzeto s <https://www.france24.com/en/20161007-questions-remain-decade-after-politkovskaya-murder-russia-chechnya> (27.01.2021)
- [24] Saudijska Arabija, preuzeto s <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=54712> (10.5.2021)
- [25] „Death penalty in 2020: Facts and figures“, Amnesty International, 21. travanj 2021 preuzeto s <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/04/death-penalty-in-2020-facts-and-figures/> (10.5.2021)
- [26] Indeks details: Data of press freedom ranking 2021, preuzeto s https://rsf.org/en/ranking_table (10.5.2021)
- [27] Turska, preuzeto s <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62811> (10.5.2021)
- [28] Koçlu, Hillal. „Dvije godine izvanrednog stanja u Turskoj“, *Deutsche Welle*, 19.7.2018., preuzeto s <https://www.dw.com/hr/dvije-godine-izvanrednog-stanja-u-turskoj/a-44720497> (10.5.2021)
- [29] „Kraj novinarstva u Turskoj“, *Libela*, 19. ožujak 2016., preuzeto s <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/7241-kraj-novinarstva-u-turskoj/> (10.5.2021)

- [30] Kalvapalle, Rahul „Missing Saudi journalist Jamal Khashoggi's ties to Osama bin Laden explained“, *Global News*, 13. listopad 2018., preuzeto s <https://globalnews.ca/news/4545784/jamal-khashoggi-osama-bin-laden/> (11.5.2021)
- [31] „Jamal Khashoggi: A Profile“, *Voice of America*, 11. listopad 2018., preuzeto s <https://www.voanews.com/middle-east/jamal-khashoggi-profile> (11.5.2021)
- [32] Khashoggi, Jamal. „Saudi Arabia's crown prince is acting like Putin“, *The Washington Post*, 11. studeni 2017., <https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2017/11/05/saudi-arabias-crown-prince-is-acting-like-putin/> (11.05.2021)
- [33] Corbin, Jane. „The secret tapes of Jamal Khashoggi's murder“, *BBC*, 30. rujan 2019., preuzeto s [The secret tapes of Jamal Khashoggi's murder - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51821199) (13.5.2021)
- [34] „Jamal Khashoggi: Saudi journalist vanishes in Istanbul“, *BBC*, 4. listopad 2018., preuzeto s [Jamal Khashoggi: Saudi journalist vanishes in Istanbul - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45923217) (16.5.2021)
- [35] Harris, Shane; Hudson, John. i dr „Turks tell U.S. officials they have audio and video recordings that support conclusion Khashoggi was killed“, *The Washington Post*, 12. listopad 2018., preuzeto s https://www.washingtonpost.com/world/national-security/turks-tell-us-officials-they-have-audio-and-video-recordings-that-support-conclusion-khashoggi-was-killed/2018/10/11/119a119e-cd88-11e8-920f-dd52e1ae4570_story.html (16.5.2021)
- [36] „Jamal Khashoggi case: Saudi Arabia says journalist killed in fight“, *BBC*, 20. listopad 2018., preuzeto s <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45923217> (16.5.2021)
- [37] „Jamal Khashoggi: All you need to know about Saudi journalist's death“, *BBC*, 24. veljače 2021., preuzeto s [Jamal Khashoggi: All you need to know about Saudi journalist's death - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51821199) (23.5.2021)
- [38] Hubbard, Ben. „Outrage Over a Handshake Between Khashoggi Son and the Crown Prince“, *The New York Times*, 24. listopad 2018., preuzeto s <https://www.nytimes.com/2018/10/24/world/middleeast/khashoggi-son-crown-prince.html> (23.5.2021)
- [39] „Jamal Khashoggi murder: Saudi court commutes death sentences“, *BBC*, 7. rujan 2020., preuzeto s [Jamal Khashoggi murder: Saudi court commutes death sentences - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51821199) (23.5.2021)
- [40] Ozkececi – Tanner, Binnur. „The Khashoggi murder and Turkish-Saudi relations“, *MinnPost*, 26. listopad 2018., preuzeto s <https://www.minnpost.com/community-voices/2018/10/the-khashoggi-murder-and-turkish-saudi-relations/> (23.5.2021)

- [41] Blake, Aaron. „*The ugly story of Trump and Jamal Khashoggi confirmed*“, *The Washington Post*, 27. veljače 2021., preuzeto s [The ugly story of Trump and Jamal Khashoggi is confirmed - The Washington Post](#) (23.5.2021)
- [42] Breuninger, Kevin. „White house rebuffs pressure to punish Saudi crown prince over Khashoggi murder“, *NBC*, 1. ožujak 2021., preuzeto s <https://www.cnbc.com/2021/03/01/white-house-rebuffs-pressure-to-punish-saudi-crown-prince-over-khashoggi-murder.html> (23.5.2021)
- [43] Ryan, Fred. „Say it ain't so, Joe.“, *The Washington Post*, 1. ožujak 2021., preuzeto s [Opinion | Fred Ryan: Say it ain't so, Joe - The Washington Post](#) (23.5.2021)
- [44] „U Hrvatskoj aktivno 924 tužbi protiv novinara i medija, pravosudni progon medija i dalje traje“, *Jutarnji list*, 16. travnja 2021., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-aktivno-924-tuzbi-protiv-novinara-i-medija-pravosudni-progon-medija-i-dalje-traje-15065900> (26.5.2021)
- [45] Lasić, Igor. „Novinari pred hrvatskim sudovima“, *Deutsche Welle*, 8. rujan 2020. godine., preuzeto s <https://www.dw.com/bs/novinari-pred-hrvatskim-sudovima/a-54840373>
- [46] „Povjerenstvo za ravnopravnost spolova: Ivo Pukanić je obiteljski nasilnik“, *Indeks*, 17. siječanj 2008., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/povjerenstvo-za-ravnopravnost-spolova-ivo-pukanic-je-obiteljski-nasilnik/371363.aspx> (29.5.2021)
- [47] Pukanić, Ivo. „Svirepi pokušaj ubojstva u Ilici“, *Nacional*, 15. travanj 2018., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/44551/svirepi-pokusaj-ubojstva-u-ilici>
- [48] „Hitac je bio vodoravan“, *Jutarnji list*, 12. travanj 2008., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/%E2%80%98hitac-je-bio-vodoravan%E2%80%99-3920727>
- [49] „Ubijeni Ivo Pukanić i šef marketinga Niko Franjić“, *Jutarnji list*, 23. listopada 2008., preuzeto s <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/ubijeni-ivo-pukanic-i-sef-marketinga-niko-franjic-3910047> (5.6.2021)
- [50] „Uznemirujuće fotografije: Pukanić umro odmah, Franjić nakon nekoliko minuta“, *Indeks*, 24. listopada 2008., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/uznemirujuce-fotografije-pukanic-umro-odmah-franjic-nakon-nekoliko-minuta/407017.aspx> (5.6.2021)
- [51] Rogošić, Željko. „Medijski masakr uvod u ubojstvo“, *Nacional*, 27. listopada 2008., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/49557/medijski-masakr-uvod-u-ubojstvo> (5.6.2021.)
- [52] „Slučaj Pukanić: Krunski svjedok Marjanović završio suđenje“, *Dnevnik.hr*, 24. svibanj 2010., preuzeto s <https://dnevnik.hr/vijesti/crna-kronika/slucaj-pukanic-krunski-svjedok-marjanovic-zavrshio-svjedocenje.html> (6.6.2021)

- [53] Okić, Raif. „Gdje su danas ubojice Ive Pukanića?“, *24 sata*, 23. listopada 2018., preuzeto s <https://express.24sata.hr/top-news/gdje-su-danas-ubojice-ive-pukanica-18177> (6.6.2021)
- [54] Raić Knežević, Ana. „Slobodan Đurović tajnu ubojstva nosi u zatvor“, *Zadarski list*, 4. studenog 2010., preuzeto s <https://www.zadarskilist.hr/clanci/04112010/slobodan-durovic-tajnu-ubojstva-nosi-u-zatvor> (6.6.2021)
- [55] Vejnović, Saša. „Dielacher: VCP je službeno vlasnik Nacionala, a ne Axel Diekmann“, *Poslovni dnevnik*, 18. lipnja 2008., preuzeto s <https://www.poslovni.hr/hrvatska/dielacher-vcp-je-sluzbeno-vlasnik-nacionala-a-ne-axel-diekmann-83085> (6.6.2021)
- [56] Ćimić, I „Raskol zbog vlasnika Nacionala: Dio novinara otišao iz redakcije i najavio vlastiti projekt“, *Index*, 16. svibanj 2011., preuzeto s <https://www.index.hr/vijesti/clanak/raskol-zbog-vlasnika-nacionala-dio-novinara-otisao-iz-redakcije-i-najavio-vlastiti-projekt/551950.aspx> (7.6.2021)
- [57] „Nacional je kupio Stanko Subotić Cane, a ne Švicarski odvjetnik?“, *Dnevno.hr*, 16. prosinac 2010., preuzeto s <https://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/nacional-je-kupio-stanko-subotic-cane-a-ne-svicarski-odvjetnik-17120/> (7.6.2021)
- [58] Mazzocco, Vojislav „Stanko Subotić Cane: Žrtva sam kriminalaca koji su ubili Zorana Đinđića“, *Nacional*, 27. ožujak 2012., preuzeto s <http://arhiva.nacional.hr/clanak/127232/zrtva-sam-kriminalaca-koji-su-ubili-zorana-dindica> (7.6.2021)

Prilozi

- [1] Tablica 1. Države s najvećim brojem ubijenih novinara preuzeta s [10 December: the IFJ launches a White Paper on Global Journalism - IFJ](#) (17.1.2021)